

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Martina Králová

Porušování kázně na základní škole

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 13.dubna 2021

Martina Králová

Poděkování

Děkuji Mgr. Tereze Buchtové, PhD. za její podněty a rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytovala při jejím zpracování.

Děkuji ředitelům, učitelům a žákům základních škol, kteří se zúčastnili výzkumu této práce.

OBSAH

Úvod	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Kázeň	8
1.1 Funkce kázně	9
1.2 Příčiny neukázněného chování	10
1.3 Projevy neukázněného chování	12
1.4 Kázeňské prostředky	13
2 Autorita učitele	15
3 Agresivita	17
4 Agrese	19
4.1 Směry agrese	21
4.2 Dělení agrese	23
4.3 Řešení agrese	24
5 Šikana	26
5.1 Typologie agresora a oběti	27
5.2 Přímá a nepřímá šikana	28
5.3 Prevence šikany	28
5.4 Řešení šikany	29
PRAKTICKÁ ČÁST	31
6 Základní informace o výzkumu	32
6.1 Téma výzkumu	32
6.2 Předmět výzkumu	32
6.3 Cíle výzkumu	32
6.4 Dílčí otázky výzkumu	32
6.5 Předpoklady výzkumu	33
6.6 Výzkumné metody	33
6.6.1 Výběr výzkumného vzorku	34
6.7 Podmínky výzkumu	34
6.8 Realizace výzkumu	34
6.9 Plán pro zpracování kvantitativních dat	34
6.10 Zjištěná data	35
6.11 Závěry	49
7 Závěr	51
Seznam použitých zkratk	53

Seznam použité literatury	54
Seznam příloh	57

Úvod

„Takový je příští věk, jak jsou vychováváni příští jeho občané“ (J. A. Komenský in Jurásková 2012, s. 41).

Lidská ukázněnost je nejdůležitější vlastností. Ve společnosti ukazuje, jak byl jedinec dobře vychován. Výchova začíná narozením a končí smrtí. Tedy se vzděláváme a jsme vychováni celý život. Procházíme stádii výchovy v kruhu rodiny, v mateřské škole, základní škole, střední škole a dále. Po nastoupení do práce se učíme o nové informace, abychom v daném oboru byli vyškoleni. Pedagogů se také týká stálé vzdělávání v okruhu pedagogika. Je vyzkoumáno, že vystudovaný student pedagogiky má nedostatečnou praxi ve svém oboru. I po středním věku se starší lidé setkávají s novými věcmi. V současnosti se to především týká moderní technologie, kterou určití jedinci chtějí pochopit na stará kolena.

Moje bakalářská práce je zaměřena na školní kázeň. Především na jejím porušování. Děti ve své škole vědomě dodržují pravidla a normy, které jsou objasněny ve školním řádu. Musí poslouchat kantory, ale také jiné zaměstnance (školník, kuchařka, uklízečka aj.). Při nedodržování těchto pravidel může vést k napomenutí až k vyloučení žáka ze školy. Záleží, v jaké míře dítě porušilo školní řád.

Velkou roli v kázni hraje učitel, který se snaží řídit za pomoci autority třídní ukázněnost a ukázněnost jednotlivců. Klade se důraz na vztah k žákům, jaký k nim má přístup, zda je chválí a je si vědom schopností a nedostatků. Také je podstatné prostředí, ve kterém je žák vychováván, než nastoupí do školy. Odráží se vše v jeho jednání. Pro zlepšení ukázněnosti používá pedagog kázeňské prostředky.

Vždy existují jedinci, kteří jsou neukáznění. Jejich neukázněnost spočívá v agresivitě, která má predispozice k agresi. Existují dané druhy agrese a její příčiny. Jedním ze závažných druhů je šikana, která zasahuje v současnosti mnohem více žáků. Bylo vyzkoumáno, že kolem 40 % dětí je v našem školství postižené šikanou. Je možné, že ještě více. Jedinci, kteří se bojí k ní přiznat, se obávají od aktéra závažnější šikany. Proto se raději nepřiznají a bojí se požádat o pomoc rodiče, kamaráda nebo pedagoga.

Cílem této bakalářské práce je popsat a analyzovat neukázněné chování na základní škole. Dílčím cílem je popsat základní pojmy, které se vážou k tématu práce. Dalším dílčím cílem je zjistit, zdali se vyskytuje neukázněné chování na základní škole a analyzovat příčiny a projevy neukázněného chování.

Má bakalářská práce se dělí na teoretickou a praktickou část. V teoretické části popisujeme základní pojmy, které se vážou k tématu bakalářské práce. Praktická část se zabývá kvantitativním výzkumem, který proběhl na základních školách. Vyhodnocením dotazníku zjistíme výskyt porušování kázně, agresivity a šikany.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Kázeň

Každý z nás si pod pojmem kázeň představí něco jiného. Naši otcové a dědečkové při pomyšlení na kázeň si obvykle vybaví čas, který strávili na vojně. Ostatní lidé, ať už sportovec, řidič automobilu či lékař, si spojují kázeň se situacemi, ve kterých se nejčastěji vyskytují. Existují lidé, kteří kázeň vyvrací a sabotují. Nechtějí žít podle předpisů. Jsou i lidé, kteří kázeň vyhledávají a řídí se jí. Očekávají ji od jiných lidí a našli si v ní zalíbení (Bendl, 2001).

Kázeň se vyvíjí a stále proměňuje postupem času. Už ve starých dokumentech se začala rýsovat. Přes nesrovnalosti a rozdílnosti můžeme říct, že kázeň je postavena striktně daných norem (Bendl, 2001). Rotterová (1973, s. 11) zmiňuje: „*Poslušnost je chápána jako základní prostředek existence.*“

Je známo, že několik staletí byly tělesné tresty obvyklým prostředkem výchovy. Z filmů, knih nebo dokumentů se často poukazuje na rákosku nebo metlu, která byla umístěna vedle učitelovi knihy. Ať ve škole nebo doma byly děti bity pravidelně. Pedagogové dřívější doby se drželi faktu, že děti by měly dostat výprask minimálně jedenkrát týdně. Sobota byla charakterizována jako „svátek výprasku“, kdy děti byly bity i přes své ukázněné chování. Lidé byly přesvědčeni, že je potřeba děti učit výchovy a respektování norem těmito zvyky (Bendl, 2001).

V současnosti je zakázáno vykonávat v našem školství fyzické tresty. Je zmíněno i v Úmluvě o právech dítěte v článku 19, že děti se musí chránit před tělesným i duševním násilím (David, 1999). Avšak Bendl (2001) říká, že školní kázeň je čím dál více volnější. Děti méně poslouchají a klesá autorita učitele. Spousta učitelů lpí, aby se zpřísnil školský zákon. Chtějí mít větší pravomoc. Je zde i druhá skupina pedagogů, kteří poukazují na dítě jako osobnost, která se musí volně vyvíjet.

Kázeň je charakterizována mnoha definicemi. Každý autor o ni hovoří jinak. Někdo ji chápe jako postup pro respektování norem ve společnosti. Někteří kázni rozumí jako poslušnost vůči autoritě. Jednou z odborných definic je: „*Vědomé dodržování zadaných norem*“ (Bendl 2011a, s. 33). V pedagogickém slovníku je kázeň definována: „*Vědomé, přesné plnění zadané sociální role, stanovených úkolů, určených činností, spojené s respektováním autority*“ (Mareš, Průcha, Walterová 2009, s. 98).

Nejčastěji se hovoří o kázni ve škole, která se řídí dvěma hlavními normami. Jednou z norem je školní řád, se kterým jsou děti seznámeny už v první třídě základní školy. Druhou normou je myšlena poslušnost dětí k zaměstnancům školy, především k učitelům. Kallhous a Obst (2009, s. 387) tvrdí: „*Kázeň ve škole spočívá v tom, jak žáci dovedou zachovávat společenská a školní pravidla, spolupracují s učitelem na plnění stanovených cílů výuky a podílejí se na vytváření příznivého sociálního prostředí.*“

1.1 Funkce kázně

Díky celému uspořádání pravidel a členů v organizaci funguje vše, jak má. Každá společnost v instituci potřebuje řád a pravidla. Je zajištěn větší výkon a smysl celé organizace jako je škola (Bendl, 2001).

Co si tedy představíme pod funkcí kázně? Funkci kázně můžeme charakterizovat také jako účel kázně. Vladimír Konvička mluví o účelu kázně tak, aby se především předcházelo úrazu ve škole, poškozování majetku, ztrátě osobních věcí dětí a učitelů. Díky ukázněnosti žáků se usnadní provoz ve škole a bude snazší zachovat čistotu (Bendl, 2011). Jan Ámos Komenský pomýšlí na kázeň tak, že „*pro něho byla kázeň předpokladem úspěšné výchovy nebo normálního fungování školy*“ (Bendl 2001, s. 93). Je použito slovo fungování, které má velice blízko k funkci. Je možné tedy říct, že díky funkci kázně může vyučování ve škole normálně probíhat.

Již v roce 1915 W. Ch. Bagley zaznamenal funkce kázně do své knihy *School discipline*:

- vytváření nezbytných podmínek pro školní práci;
- přípravě žáků pro život ve společnosti dospělých;
- pěstování základních návyků sebeovládání (Bendl, 2011a).

Hlavními funkcemi dle Bendla (2001) jsou:

- funkce orientační (díky normám se lidé umí chovat ve společnosti; vědí, co mají od druhých očekávat a jak se k nim chovat);
- funkce ochranná, bezpečí a jistoty (každý jedinec potřebuje pocit jistoty a bezpečí – pravidla a pořádek tyto psychické nezbytnosti zajišťují);
- funkce existenční (lidé dodržováním norem předchází konfliktům. Učením se kázně od malička, lidé poznali sebekázeň – jeden z nejdůležitějších aspektů pro přežití civilizace);

- funkce sociotvorná (čím větší skupina lidí, tím je dodržování pravidel důležitější pro funkci společnosti)
- funkce výkonová (díky školní kázní žáci pracují efektivněji; při porušování kázně není možné pořádně vyučovat).

Individuální a sociální funkci kázně je rozdělení podle Stanislava Střelce. Individuální funkce charakterizuje jako sebevýchovu, kdy člověk utváří sám sebe. Taktéž tuto funkci promítá v učení. Jedinec si učí dovedností, osvojuje si nové informace, poznává nové lidi. Sociální funkce je založena činnostech. Dodržováním norem, práce jednotlivce nebo skupiny je intenzivnější. Také zajišťuje pozici jedince ve skupině a skupinu ve společnosti (Bendl, 2001).

„Život a budoucnost závisí na míře jeho kázně“ (Bendl 2001, s. 95). Dítě rodina vychovává k dodržování pravidel a norem už od útlého dětství. Nejdříve ho vzdělávají nejbližší rodinní příslušníci, jako matka, otec, sourozenci. Později se okruh zvětší na společnost v mateřské škole, základní škole a další zařízení.

1.2 Příčiny neukázněného chování

Nikdy není jedna příčina neukázněného chování. Vždy existuje více faktorů, vlivů, podmětů, které se navzájem prolínají a způsobují příčinu (Bendl, 2001). Základními činiteli dle Rotterové (1973, s. 138) jsou „*činitelé individuálně psychologické povahy a činitelé sociologické povahy*.“ První činitele zahrnují vrozené vlastnosti, které dítě získá. Je tím myšleno zdravotní stav, zděděné chování (citové, sociální), inteligence, aj. Druhý poukazuje na prostředí, kterých si člověk prochází od útlého dětství. Od prostředí rodinného, školního, pracovního po přátelské, kulturní, aj.

Na školní neukázněné chování může být nahlíženo, jako na nedostatek nebo něco postradatelného. Pedagog by měl analyzovat klima ve třídě, které je utvořeno vztahem mezi žáky a učitelem, žáky mezi sebou. Určit ho lze dotazníky, pozorováním chování žáků. Kantor se snaží vniknout do atmosféry a snaží se ji pozitivně ovlivnit. Studenti mají blíže k pedagogovi, který na začátku jejich vyučovací cesty stanoví pravidla (Čapek, 2014).

Klima třídy mají vliv na všechny žáky. Učitel by měl, jak jsem už zmínila, pozitivně působit na skupinu žáků, aby předcházel vyrušování ve vyučování a porušování školního řádu. Je známo, že pedagog zahlcujícím studenty monotónním výkladem a nekonečným zápisem, bude žáky nudit. Je zapotřebí do výuky začlenit aktivity a ukázat žákům danou problematiku

na příkladech. Avšak pokud nastane situace, kdy kantor neudělá výuku zajímavou, žáci začnou být neukázněni (Čapek, 2014). Pavelková (2002, s. 58) pro uchování kázně, tvrdí: „*Je nejlepší předcházet mu dobrými výchovnými postupy (motivace žáků, efektivní hodiny, dobrá organizace, dobrý vztah učitele a žáků – klima ve třídě, dodržování jasných pravidel atd.)*.“

Klima třídy, přesněji atmosféra patří podle Bendla (2011b) do faktoru situačního. Dále rozděluje faktory:

- Faktory biologické (předpoklady chování, poruchy chování dědičné povahy, aj.);
- Faktory „duchovní“ (postmoderní étos, přehnaný liberalismus, absence smyslu života, aj.);
- Faktory sociální (rodina, kamarádi, škola, sousedé, sociální sítě, aj.);
- Faktory biologicko-sociální (zdravotní stav, obecná inteligence, sociální inteligence, aj.);
- Faktory zdravotnicko-hygienické (pohyb, výživa, pitný režim, spánek, aj.);
- Faktory fyzikální (počasí, tlak, architektura školy, aj.);
- Faktory kombinované (kombinace výše zmíněných faktorů);
- Faktory neznámé.

Podle Štělce (2005) k sociálně patologickým příčinám neukázněného chování jsou:

- Poruchy v působení rodiny;
- Nedostatky v práci pedagogických institucích;
- Nežádoucí tendence ve společenském dění.

1.3 Projevy neukázněného chování

Již na začátku 20. století se vzdělanci zabývali projevy neukázněného chování. Rotterová (1973) ve své knize popisuje, jak společenská kázeň ovlivňuje celý výchovný proces. Dle tohoto tvrzení jsou rozděleny projevy neukázněného chování:

- Špatný poměr k práci, lenost, nedbalost apod.;
- Vandalství;
- Agrese;
- Protesty a demonstrace;
- Různé formy sebepoškozování.

V každé škole se setkáme s vyrušováním, vykřikováním, nemístnými otázkami, odcházením z lavice bez dovolení, napadením učitele, podváděním při testech, aj. při výuce. Po vyučování na chodbách se sekáváme s běháním, honěním se, krádeží věcí spolužáků, šikanou, rvačkami, ničením majetku, aj. (Podlahová, 2004).

Bendl (2011b) na rozdíl od Podlahové na projevy neukázněného chování nahlíží jinak. Zabývá se mnohem závažnějším vyjádření. Dává vinu především moderním technologiím, které jsou součástí v současnosti každého jednotlivce. Mohou být až závislé. Děti jsou připoutáni k mobilnímu telefonu a mají neustálé nutkání v hodině ho používat, i když je to v nesouladu se školním řádem. Školy se setkávají s řešením dětské prostituce, kdy žák může být vyfocen při převlékání a fotka je rozeslána mezi spolužáky. Tento jev můžeme zařadit k druhům kriminality mladistvých. Patří tam také pornografie, drogy, patologické hráčství aj.

Časem se mění pohled na neukázněné chování. Bývalé projevy chování v této době se už jako neukázněnost nepovažuje. Myšleno je rouhání se, projevy bezbožnosti. Avšak jsou i ty, které přežívají dodnes. Je to šikana, drzost, vyrušování. Mezi nové projevy je zařazeno opisování z mobilního telefonu, nošení drog do prostor školy, anonymní telefonáty o přítomnosti bomby ve škole. Na tyto přestupky navazuje ve své publikaci Robert Čapek (Bendl, 2011b).

Jedním mírným přestupkem je napovídání při zkoušení, psaní testu. Hlavním důvodem bývá, že žák není připravený na hodinu a chce dostat dobrou známku. Někdy dochází ke krádeži ve třídě. Není známo jejich motivace. Petr Ondráček (2014) zmiňuje typy krádeže:

- Neschopnost sebeovládání podmíněno vývojovou nezralostí nebo mentální retardací;
- Krádež pro začlenění se do party žáků;
- Kompenzace neuspokojené potřeby;
- Nutnost krást, bez potřeby nebo plánu;
- Plánovaná krádež pro chtěnou věc, pro zisk.

Jedním z nejzávažnějších projevů je agresivita žáků. Kdy agresivita je predispozice k agresi. Nejčastějším vyústěním agrese je šikana, která se neustále rozšiřuje v našem školství. Podrobněji agrese a šikana bude charakterizována v následujících kapitolách (Čapek, 2014).

1.4 Kázeňské prostředky

Jaké kázeňské prostředky má použít učitel na neukázněného žáka? Touhle otázkou si zabývají začínající učitelé a učitelé s dlouholetou praxí. Každý jedinec na základní škole je vychováván v jiném rodinném prostředí, které se odráží v jeho chování. Často dítě odkouká chování své rodiny a později ho prezentuje se svými úpravami. Dítě po nastoupení do školy si začne všimnout, že jeho spolužáci jsou jiní. Ne vždy všichni vychází se všemi. Děti jsou jedinečné svojí osobností, která je pokaždé odlišná. Proto na každého žáka platí jiné kázeňské prostředky.

Pedagogové jsou čím dál více vynalézaví. Vymýšlejí nové prostředky, jelikož neukázněných žáků postupem času je více a více. Prostředkem je cokoliv, co pomůže k ukázněnosti žáků. Učitelé mají propracované systémy, jak neukázněnost budou řešit a někteří mají jednoduché různé řešení. Předností pedagoga je, pokud umí dobře motivovat žáky, má sociální dovednosti, porozumění pro žáky a přirozenou autoritu (Bendl, 2004).

Mezi základní kázeňské prostředky dle Bendla (2004) patří:

- Zvyšování sebevědomí žáků;
- Pěstování důvěry a spolupráce mezi žáky;
- Rozvíjení pozornosti, soustředěnosti a sebeovládání žáků;
- Charakteristiky učitele;
- Učitelův výchovný styl;
- Náhodné situace (mohou pomoci k ukázněnosti).

Nejčastějšími prostředky jsou odměny a tresty, což jeden z tradičních přístupů. Někteří pedagogové tento styl nepodporují a zastávají povzbuzování žáků. Vychovatel se snaží

zlepšovat přednosti dítěte a rozvíjet jeho osobnost. Je zapotřebí motivovat žáky k učení, jelikož nejsou vyzrálí. Proto je více zastánců odměn, které děti dostatečně zaujmou. Průběhem začnou spolupracovat a už je není potřeba podplácet. Dostane se uvědomění, jaký má význam se učit (Čapek, 2014).

Odměnou pro žáka často představuje pochvala. Učitel chválí žáka „*za jeho chování výkon, provedené řešení*“ (Kolář, Šikulová 2005, s. 105). Uznání učitele pro dítě znamená hodně a posune ho dopředu psychicky. Má tendenci snažit se více a získávat dobré známky. Je důležité chválit i slabší žáky, když se trochulepší. Chválí se i chování a skutky. Není dobré chválit jen ty samé, zbytek třídy se pak cítí utlačene a je možnost další neukázněnosti. „*Když se však určité chování nepochválí/neodmění, není posíleno*“ (Čapek 2014, s. 50).

Opakem odměňování je trestání. Je to mnohem náročnější kázeňský prostředek. Je zapotřebí používání správných slov a jednání, protože snadně se dá dítěti ublížit (Bendl, 2004). Stává se, že špatným udělením trestu můžou mít děti strach ze školy, tendenci k útěku a zvyšování agresivity. Nejdůležitějšími zásadami udělování trestů jsou:

- Přesné vymezení pravidel;
- Úměrnost trestu;
- Stejná spravedlnost pro všechny;
- Trest jako cesta k nápravě (Čapek, 2014).

Nejčastějšími jsou fyzické tresty, psychické trestání nebo potrestání zákazem oblíbené činnosti. Je zapotřebí mít stále na mysli, že trestáním dětí chceme zlepšit jejich chování a zmírnit neukázněnost (Čapek, 2014).

Dalšími kázeňskými prostředky dle Hutyrové a kol. (2013, s. 28-29) inspirované Bendlem je příklad, který je založen na napodobování. „*Účelem příkladu je vyvolat a upevnit žádoucí chování dítěte pomocí názorných a přitažlivých vzorců chování.*“ Dalším prostředkem je slovo, díky kterému udělíme dětem rozkaz, zákaz, napomenutí aj. Důležité je vybrat správné slovo, aby žákovi nebylo nijak ublíženo. Mimo jiné je důležité i zaměstnat děti. Je známo, že když učitel aktivněji pracuje se třídou, méně se potýká s neukázněností. Děti u dané aktivity je samozřejmostí kontrolovat. Během přestávek, ve školní jídelně je zapotřebí na děti dohlížet. I u ukázněného žáka se může něco stát, a proto je zapotřebí dozoru (Hutyrová, Růžicka, Spěváček, 2013).

2 Autorita učitele

„Neexistují jednoduché strategie a hotové recepty. Všechno se to odehrává na úrovni vztahů“ (Auger, Boucharlat 2005, s. 54).

Pedagogové nemají být zástupci dítěte, ale mají za úkol vzdělávat a vychovávat mládež. Přípravují děti do společenského života. Učitelův význam je rozšířený, jestliže uspějí nebo neuspějí v přípravě žáka do společnosti. Také se snaží ucelit osobnost dítěte, aby poznalo samo sebe (Vališová a kol., 2011).

V pedagogickém slovníku je autorita charakterizována jako *„legitimní moc uplatňovaná v souladu s hodnotami těch, kdo jsou ovládáni, jim přijatelnou formou, která si získala její souhlas“* (Mareš, Průcha, Walterová 2003, s. 22). Autorita se dále dá rozdělit na formální a neformální. Formální neboli tradiční je založena na postavení jedince. Nevytvořil se svoji autoritu sám. Na rozdíl neformální autorita se vyvíjí déle. Je založena na oblíbenosti a děti ve škole dobrovolně kantora uznávají (Střelec, 2005).

Autorita mezi žákem a učitelem vznikne při sociální interakci. Jen členové této interakce mohou vztah dále prohlubovat nebo zničit. Více zaleží na autoritě, tím je myšlen učitel. Každý je něčím specifický, má své kladné i záporné vlastnosti, které se musí akceptovat a přijmout člověka takového, jaký je. Je zjištěno, že častěji tento vztah poruší nadřízený, v tomto případě je myšlen pedagog. Je zapotřebí si určit cíle, aby bylo jasné, proč právě jedinec chce být autoritou. Musí ji uznávat a být si vědomý, jak ji dosáhnout (Střelec, 1998).

Děti před nástupem do školy znaly pouze fakta od rodičů, které jim poskytl. Při růstu si děti začnou klást otázky, na které rodiče nejsou schopni odpovědět. Škola jim poskytne odpovědi. Vždy může nastat situace, kdy samotný učitel nezná odpověď. Nikdo neví vše. Avšak autorita se nezakládá na vševědění, ale na pedagogových kvalitách (Střelec, 1998).

Vztah mezi žákem a učitelem trvá, než se vytvoří. Vždy se jedná o nesouměrný vztah. Hned na začátku si žák musí uvědomit, že přichází do styku a jedná s dospělým člověkem. Pedagog se musí chovat přátelsky a uctivě, ale zároveň být důsledný. Stanovením pravidel a hranic je jednou ze základních stavebních kamenů autority. Kantor má zodpovědnost za žáky a nesmí jim dovolit ohrožovat sami sebe nebo ostatní. Držením pevné ruky nad žáky je prioritou. Zda děti umí uposlechnout rozkazu nebo zákazu, učitel k nim může pootevřít dveře. Začne ustupovat žákovi a vyslechnout ho. Učitel by měl mít z autority formální i neformální stranu. Je však nesnadné najít balanc. Má dané pravomoci. Vždy nelze vyjednávat

a komunikovat s každým žákem individuálně o názorech k danému učivu, jelikož je zodpovědný za vzdělání žáků a vytváří vzdělávací obsahy. „*V demokratické škole nejde o to zrušit učitelovu autoritu, ale postupně ji nahradit kvalitním nedirektivním partnerským vztahem učitele a žáka, který pomůže k žákovu osamostatnění*“ (Střelec 2005, s. 88).

Vždy se učitel setká s problémovými žáky. Je podstatné, jak ho vnímají a jaký přístup k nim zvolí. Neukáznění žáci jsou dle pedagogů takový, kteří „*všechno odmítají, odmítají obecně všechny dospělé a jsou to žáci agresivní, kteří mají tendenci druhé napadat*“ (Auger, Boucharlat 2005, s. 51). S takovými žáky je nesnadné se vypořádat. Auger a Boucharlat (2005) popisují přístup:

- Přijetí – velice záleží na prvním dojmu. Děti musí mít jistotu, že učitel je vnímá a akceptuje je.
- Tělesný postoj – pro žáky je lepší, když učitel mezi nimi chodí. Navazuje s nimi bližší kontakt. Děti mají pocit, že je učitel více zapojuje do hodiny vyučovací.
- Respekt vůči žákovi – učitel musí u žáků přijmout jejich schopnosti i nedostatky. Měl by se chovat k nim s respektem a slušně, potom se žáci budou slušně chovat i k pedagogovi.
- Potřeba být k dispozici – učitel musí dát najevo, že je pro žáky k dispozici. U nepochopení látky je zapotřebí ujasnit, jakou pasáž děti nepochopily.
- Uvolnění – prospěšné je si udělat malou pauzu a zeptat se třeba, jak se děti mají. Diskuse prospívá k upevnění vtažů. Samozřejmě nesmí chybět v hodinách humor.
- Osobní vztah – je dobré žákům ukázat, že pedagog je také jen člověk. Není každý den posvícení pro každého, proto učení někdy pro učitele je náročnější než obvykle.
- Nutnost zachovat klid – při konfliktech je lepší vše řešit s chladnou hlavou. Křičení a tresty není vždy správná cesta.
- Překonání odstupů – agresivitu dětí si učitel nesmí brát osobně. Nesmí cítit odpor se vracet do třídy. Pocítí to i žáci a neukázněnost se může navyšovat.

3 Agresivita

V každém člověku se nalézá agresivita, avšak důležitou roli hraje její míra. Lidé obdaření vysokou mírou agresivity mají problémy s chováním ve složitých situacích. Bojují se svými emocemi a není snadné je ovládat. S těmito vysoce impulzivními lidmi je obtížné pracovat a vycházet v dobrém. Mnohdy se jich ostatní bojí. Jejich přehnané reakce v určitých situacích, ve kterých by se ostatní zasmáli nebo na ně nijak nereagovali, lidi odhání. Mají větší předpoklady k urážlivosti, vztahovačnosti, tvrdohlavosti a násilí. Jeví se ostatním jako nebezpeční a ohrožující. Jedinci s nízkou mírou agresivity zvládají těžké životní situace lépe. Umí kontrolovat své emoce neboli držet své emoce na uzdě. Takoví lidé umí navrhnout kompromis při hádkách, popřípadě ustoupí. Jsou si vědomi, že mohou při přehnané reakci své přátele nebo rodinu od sebe odehnat. Okolí jej vnímá jako klidného, komunikativního, loajálního a společenského člověka (Martínek, 2015).

Můžeme říct, že správná hladina agresivity jedincům pomáhá v mezilidských vztazích ve společnosti. Existují lidé, kteří ví, za jakých okolností mají vytasit svoji agresivní stránku. Může posílit autoritu, sebevědomí. Avšak je zapotřebí, aby byla v přijatelné míře (Martínek, 2015).

Ve své publikaci Dolejš (2016, s. 17) charakterizuje agresivitu následujícím způsobem: „*Agresivita je tendence k agresivnímu chování a násilnému chování, jedná se o rys osobnosti, který podmiňuje agresivní chování v různých situacích.*“ Míra agresivity jedince se z určitého procenta dědí a dále se formuje v prvních letech života. Často děti bývají agresivní, aby dosáhly svého cíle. Cílem může být míněna hračka, pozornost matky aj. Zdali matka svému dítěti vyhoví a poskytne mu hračku přes jeho agresivní chování, stejný scénář bude dítě využívat i pro jiné podmínky (Říčan, 1995). Martínek (2015) nazval výše uvedenou problematiku jako příčinu zvýšené agresivity, která slouží k dosažení vytyčeného cíle.

Martínek (2015) taktéž vysvětluje i jiné důvody. Jednou z charakterizovaných příčin je skrytě agresivní matka, která odmítá jakéhokoliv potrestání svého dítěte. Hraje roli ochránkyně svého dítěte většinou před učiteli. Role této matky spočívá v tom, že by svému dítěti nikdy neublížila, avšak ví, že její muž je dostatečně způsobilý dítě potrestat. Je schopna žalovat manželovi, čeho se syn nebo dcera dopustili ve škole. Matka moc dobře ví, že otec své dítě ztrestá, a přitom jej pozoruje. Díky takovému chování rodičů se dítě dostává do nelehké situace. Často terčem trestaného žáka se stane právě učitel, který je obviněn za vše, co se stalo. Z důvodu toho, že učitel nebyl schopný vyřešit žákovu chování a sdělil problém matce.

Tato problematika v dítěti vyvolává pocit nejistoty a bezmoci. Tyto pocity jsou nejhorší kombinací, které mohou dítě potkat.

Z dalších příčin zvýšené agresivity je agresivita vznikající v důsledku příliš permissivního výchovného stylu. Zaměřuje se na současnou dobu, ve které se s dětmi diskutuje o mezích správného chování. Je zapotřebí, aby děti respektovaly pravidla a nediskutovaly o nich. Následující příčinou je agresivita spojená s tzv. „výchovnou slepotou“ rodiče, dále agresivita zapříčiněná organickým poškozením mozku a agresivita u dětí s neuspokojenou bazální jistotou (Martínek, 2015).

Každý jedinec se zvýšenou mírou agresivity má jiné agresivní projevy. Není snadné je rozdělit tak, aby nějakým způsobem komplexně fungovaly (Čermák, 1999). Dolejš (2016) mezi základní projevy agresivity zařadil hněv, hostilitu, násilí a asertivitu.

Hněv zažil snad každý. Je závislý na intenzitě. Je to emoční stav, který je zaměřen na sebe samého nebo na okolní prostředí. Dolejš (2016, s. 17) zmiňuje definici hněvu od Stuchlíkové následovně: *„Emocionální stav, který se skládá z pocitů napětí, rušení, iritace nebo vzteku a je spojen s aktivací autonomního nervového systému.“* Tato emoce často přispívá k agresi, avšak není jejím předpokladem.

Hostilita je chápána jako nepřátelský postoj k jiné osobě, skupině nebo sobě samému. Nepřeje ostatním štěstí, úspěch nebo radost. Ne vždy hostilita může vypuknout v agresi (Dolejš, 2016).

V určité míře je agresivita přirozená. Je tím zamýšlena asertivita, díky které člověk se umí lépe zviditelnit a prosazovat své názory (Dolejš, 2016). Doslova ji můžeme vystihnout jako: *„Člověk dokáže trvat na svých názorech a prosazovat svoje práva v rámci existujících zákonů. Toto chování směřuje k tomu, aby ostatní připustili, že jedinec má právo se rozhodnout, jak bude myslet a jednat“* (Martínek 2015, s. 24). Avšak Čermák (1999) charakterizuje asertivitu jako sklon k agresivnímu chování.

Násilí je považováno za velice závažnou formu agresivního chování, která postihuje okolní osoby. Jde o záměrné ublížení na zdraví, které postihne oběť nejen po fyzické stránce, ale i po psychické (Čermák, 1999).

4 Agrese

Z biologického hlediska v mozku lze nalézt funkční systém, který spojuje určité oblasti, které agresivní projevy utlumuje nebo naopak spouští. Jsou to děje, na kterých se podílí především různé hormony. Sigmund Freud, který je zástupcem psychologického hlediska, charakterizuje agresivní chování jako instinkt, který je součástí lidské přirozenosti. Dle něj je agrese zastoupena na straně smrti, která neustále bojuje se životem. Agresivita vznikla vypuzováním z těla, aby nezasahovala a nepůsobila negativně na organismus. Další teorií je frustrační teorie, která je charakterizována následovně: „*Frustrace zvyšuje pohotovost k agresivnímu jednání nebo takové jednání podceňuje*“ (Dolejš 2016, s. 21).

Agresi lze vystihnout jednoduchou definicí. Spousta autorů ji charakterizuje jako projev agresivity v chování jedince (Martínek, 2015). Poněšický (2005, s. 22) charakterizuje agresi následovně: „*Psychologická (emočně motivační) mohutnost, jež má cíl poškodit přírodu, věci, lidi nebo sebe samého.*“ Představuje činy, které mají pomoci dosáhnout chtěného cíle. K tomu je využíváno násilí, vztek, vyhrožování, aj. Často se pokládá otázka, zda agrese je vrozená nebo je získána reakcí na frustraci, která se dá odstranit. Je možno ji eliminovat díky správné výchově a změně sociálního prostředí (Poněšický, 2005).

Bylo provedeno mnoho studií, které se zabývaly zkoumáním dědičnosti agrese. Některé tvrdí, že je malé propojení mezi agresí a dědičností. Naopak jiní jsou toho názoru, že geny často zapříčiňují zvýšené agresivní chování více než okolní prostředí. Dle Čermáka (1999) se na agresi podílí geny jestliže:

- Jedinec pochází z normální rodiny a sám v rodině se chová agresivně.
- Jedinec je součástí rodiny, která zřejmě má společný genetický faktor, který napomáhá k agresi.

Dalšími příčinami agrese je zvýšené množství pohlavních hormonů v těle. Většinou se jedná o mužský pohlavní hormon testosteron, který ve velkém množství může zvýšit předpoklady k agresi. Sklony k projevům agrese u žen často nastává v období menstruace, kdy se snižuje hormonální hladina progesteronu. Mimo jiné může mít dopad na agresi i nervová soustava. Především je tím zamýšlen mozek a neurofyzilogické mechanismy. Na agresi v rámci nervové soustavy se podílí limbický systém, který má vliv na základní pudy a emoce. Dále se podílí cerebrální kortex neboli mozková kůra, která je úzce spojena s kognitivními funkcemi, které jsou podstatné pro učení, usuzování, rozhodování (Čermák, 1999).

Jak již bylo zmíněno, agrese může vzniknout z důsledku frustrace. Poněšinský (2005, s. 35) hovoří o agresi získané z důsledku frustrací následovně: „*Mnozí psychologové zdůrazňují reaktivní moment agrese, a to jako normální či maladaptivní reakci na frustraci, na přepážky v průběhu dosahování důležitých uspokojení a cílů, či dokonce coby následek psychických traumat.*“ Při představě spojení tří slov jako frustrace, agrese a emoce vznikne trojúhelník. Tyto výrazy mají mezi sebou spojitost. Při frustraci jsou vyvolávány záporné emoce, často hněv, který vede k agresi. Pomocí agresivního jednání se jedinec snaží popasovat s frustrací. Během tohoto koloběhu mohou vzniknout další negativní emoce, které mohou vyústit znovu v další agresi (Čermák, 1999).

Výše uvedený koloběh je velice jednoduchý a neplatí u každého jedince. V současnosti je známo, že faktory, které způsobují agresi jsou mnohem komplikovanější. Tyto faktory vystihuje škála, která zprostředkovává vztah mezi agresí a frustrací:

- Strach, že jedinec bude potrestán za agresi, proto ji potlačuje.
- Jedinec může vyměnit přímou agresi za agresi nepřímou, kdy jsou poničeny osobní věci oběti.
- Může nastat, že jedinec přemístí svoji agresi na jiný cíl z původního.
- Jedinec může redukovat svoji tenzi, při níž dojde k omezení další agresi, která mohla nastat (Čermák, 1999).

Není vždy podmínkou, že frustraci zapříčiní jiná osoba. Někdy se seběhne tolik událostí, díky kterým je znemožněno dosáhnout cíle. Může nastat prožívání frustrace, která se může přetvořit v agresi, avšak to není podmínkou. Existují i jedinci, kteří si vědí rady při prožívání frustrace. Je možné, že právě prožití nelehké situace, může pomoci k odstranění problému a dosáhnout tak zvoleného cíle. Mandler je toho názoru, že zdali není alternativně vyřešen vnitřní konflikt, nedojde ani k agresi, ale k negativním pocitům, jako je úzkost a bezmoc (Čermák, 1999).

Děti na základních školách se mohou agresivním chováním projevovat. Je možné, že předpoklady k agresi mají zakódované ve své genomu nebo mohly zažít nějakou frustraci. Někteří psychologové jsou toho názoru, že agrese je naučená. Pro dosažení vytouženého cíle, žák nevědomky použije svoji hrubost. Může zjistit, že díky surovosti je mnohem snazší získat něco nehmotného nebo hmotného. V této činnosti se stále více zlepšuje při jejím opakování. Získává postupem času nové zkušenosti. V těchto situacích je zapotřebí zakročení zákonného zástupce, aby tento návyk se dítě co nejdříve odnaučilo. Pokud se tento zásadní krok

neuskuteční, dítě si nadále bude vytvářet nové scénáře, jak agresí uskutečnit, aby dosáhl vytouženého předmětu. „Ze scénářů, které používá, si dítě postupně odvozuje zásady, podle kterých se řídí v nové situaci. Tak dospívá k názorům, postojům a hodnotám, které nakonec řídí jeho jednání,“ zmiňuje Říčan (1995, s. 24). Je ovšem složitější, když je dítě vychovááno v rodině, ve které je toto jednání každodenním zvykem (Říčan, 1995).

Jedinec, který ubližuje ostatním, je nazýván agresorem. Ti, kteří jsou terčem agrese, mají označení obětí. V průběhu života nikdo neví, zda se setká s rolí agresora nebo oběti. Jak již bylo zmíněno, někteří mají dispozici být agresorem, ale jsou i takový, kteří mají sklony zaujímat roli oběti. Agresoři jsou různí. Každý svoji surovost vyjadřuje jinak. Většinou je to odvozováno podle jejich osobnosti (Martínek, 2008).

4.1 Směry agrese

Nejčastějším směrem vybití agrese je lidská oběť. Jedinec si tímto způsobem vyjadřuje touhu po respektu a chce, aby jej všichni poslouchali. Jednoduše touží po moci a agrese mu k tomuto cíli pomůže. Tato situace nejvíce koresponduje v našem školství. Ve třídách se vždy nalezne žák, kterého všichni poslouchají a mají z něho respekt, ať už ho získal po dobrém nebo po zlém. Dalšími hlavními motivy vykonávání agrese je odplata nebo opovržení. Někdy jsou žáci obětí agrese jen kvůli způsobu oblékání, vyjadřování, vzhledu, aj. Při opakování agrese na jednoho jedince se později může jednat o šikanu (Hřebíčková, Macek, Čermák, 2003).

Ne vždy dítě jako agresor ubližuje jedinci. Ať už se jedná o mladého člověka nebo dospělého. Často se o tento typ agrese jedná, ale není to vždy pravidlem. Agrese může být vybitá na neživém předmětu, na zvířeti, ale také i na sobě samém (Martínek, 2015).

Terčem agrese, která je vybitá na neživém předmětu, bývá často lavice, skříňka, učebnice, pravítko aj. Agresoři si takto vybijí svoji energii a negativní emoce, mezi které patří zlost, hněv, závist. Tento způsob je méně závažný a více přijatelný než vybití na jiné osobě. Avšak mnohdy se stává, že žáci ve škole tímto způsobem ukazují svoji sílu a zastrašují ostatní. Tímto vyjadřováním emocí si budují respekt vůči svým spolužákům. Může se jednat i o jedince, který neumí navázat pozitivní kontakty se spolužáky, proto na sebe upoutává pozornost agresí vybitou na neživém předmětu. Jedná se většinou o nevýrazného neprojevujícího se žáka mezi svými vrstevníky (Martínek, 2015).

Tento daný směr agrese, která se vybíjí na neživém podmětu, se buduje v dítěti od útlého dětství. Často je možné ji zpozorovat u dítěte, které si s hračkou chvíli hraje a posléze ji rozbije. Je chyba, zdali rodič hračku vyhodí a koupí co nejdříve novou. Svě dítě nijak nenapomene. Proto je dobré, když rodiče jej učí o emocích dané hračky. „*Panenu to bolelo, cos ji udělala, a ty si s ní nebudeš týden hrát*“ (Martínek 2015, s. 25). Je důležité důrazně říct, na jak dlouhou dobu bude zakázáno hraní s hračkou, jelikož jinak by dítě získalo nejistotu a nevědělo by, kdy trest skončí. Pocit neukončeného trestu může zvýšit negativní emoce a spustit znovu agresi (Martínek, 2015).

Agresi si lze vybit na zvířeti. Tento problém nastává, když se dítě bojí vybit si svůj hněv na spolužákovi nebo na dospělé osobě, proto ubližuje nějakému tvorovi, se kterým je v kontaktu. Rodiče někdy řeší problémy se zuřivým synem či dcerou tak, že je pošlou ven se projít se svým mazlíčkem. Domácí zvířata jsou většinou malého vzrůstu, proto jsou slabší a nemůžou se proti člověku bránit. Dítě zjistí, že slabší členek nic nezmůže a může postup vybití vzteku na zvířeti začít praktikovat i na spolužácích. „*Pokud je ve třídě někdo slabší, než jsem já, můžu si k němu více dovolit, on se totiž nedokáže bránit*“ (Martínek 2015, s. 28). Právě tímto způsobem vzniká šikana. Děti, které trpí agresí vybitou na živém tvorovi, mají tzv. anetický syndrom. Tento typ člověka nedokáže navázat pozitivní vztahy s okolním prostředím. Z jedince se v krajním případě může stát v budoucnosti nájemní vrah (Martínek, 2015).

Dalším typem směru agrese je autoagrese. Jde o namíření agresivního chování na sebe samého. Nejhorším koncem autoagrese je sebevražda. Se sebevraždou se ve školním prostředí potýkáme jen ve výjimečných situacích. K takovému nešťastnému konci mají děti v současné době větší tendence než v minulosti. Je na ně kladeno spousta požadavků, které děti znepokojují a zahání je do kouta. Také jednou z příčin k takové tendenci může být zanedbávání dítěte rodiči. Často se stává, že takové typy dětí vyhledávají a snaží se dostat do různých skupin, které vyloženě pozvedávají sebevraždu. Až tak se děti mohou cítit osamoceně, zanedbaně a bezmocně. Příkladem je opětovné naléhání na žáka kvůli špatným známám. Místo podpory a pomoci rodiče zmiňují a kladou si otázku, proč je jejich dítě tak neschopné, že ani není schopné dostávat dobré známky. Dítě se slabou psychickou stránkou nemusí tento tlak vydržet, až může dospět k otázkám, které se týkají existence na tomto světě. Neomezení tlaku může dítě dovést až k samotnému činu, tedy k sebevraždě. Kybersikana vyvolává podobné i stejné pocity v obětech (Martínek, 2015).

Mnohokrát více se setkáváme ve škole se sebepoškozováním. Takové děti jsou fyzicky nebo psychicky týrány. Trpí syndromem CAN neboli syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Tato nemoc se může vyskytovat u dětí, které žijí ve střídavé péči nebo které se musí smířit s novou životní situací (těžká škola, nový přítel rodiče, aj.) (Martínek, 2015).

4.2 Dělení agrese

„Náchylnost k agresi lze názorněji vyjádřit pomocí typologického pojetí, kdy se snažíme postihnout určité soubory vlastností, které člověka vybavují větším rizikem chovat se agresivně“ (Čermák 1999, s. 69).

Jedním základním rozdělením dle Berkowitze v publikaci Čermáka (1999) je emociálně reaktivní a instrumentální agrese:

- Emocionálně reaktivní agrese je typická velkou rychlou výbušností agresora, ať už při slabém vnějším nebo vnitřním podnětu. Tento typ agrese má velice blízký vztah k hostilitě a ke zlosti. Často hlavním cílem je zranit dotyčnou osobu (Dolejš, 2016).
- Instrumentální agrese je charakteristická chtěním a úmyslným dosažením cíle pro svoje potěšení za vykonání agrese. Často agresor své postupy plánuje. Tato typologie agresora se vyskytuje u šikany.

Martínek (2015) dle projevu dělí agresi následovně:

- Fyzická aktivní přímá agrese, při které aktér za pomoci síly bije oběť. Ve škole se s tímto projevem setkáváme v rámci šikany.
- Fyzická aktivní nepřímá agrese je spjata s najmutím osoby, která vykoná agresi za původního agresora. Původní agresor přihlíží nad ubližováním a sám se nezapojuje do přímé agrese.
- Fyzická pasivní přímá agrese se vyskytuje většinou na odborných školách, kdy žák chce svému spolužákovi zabránit dosáhnout vytouženého cíle (zničení pravítka, výrobku, aj.).
- Fyzická pasivní nepřímá agrese se taktéž vyskytuje především na školách, kdy žák odmítne pomoc spolužákovi, uvolnit lavici, aj.
- Verbální aktivní přímá agrese se projevuje nadávkami, urážkami, slovním ponižováním.

- Verbální aktivní nepřímá agrese je typická rozšiřováním pomluv, špatným napovídáním u testu.
- Verbální pasivní přímá agrese je charakteristická ignorací druhého jedince.
- Verbální pasivní nepřímá agrese se vyskytuje ve třídách, které mají tzv. „černou ovci“. Na ni se vše svádí.

Dolejš (2015) rozděluje agresi i na benigní a maligní. Kdy benigní charakterizuje jako obrannou. Obrana je přirozená pro každého živého tvora. *„Její funkcí je chránit životně důležité zájmy jedince před různými typy ohrožení“* (Fromm 2007, s. 189). Maligní agrese je známá jako neprospěšná pro obě strany. *„Je specificky lidská, biologicky neadaptivní, destruktivní a škodlivá“* (Dolejš 2015, s. 19).

4.3 Řešení agrese

Při řešení agrese je zapotřebí si uvědomit o jaký typ agrese se jedná. Je rozdíl, zda jedinec pracuje s emocionální agresí nebo s instrumentální agresí. Jak již byly tyto typy agrese vysvětleny výše, je jasné, že s každou bude zapotřebí naložit jinak (Martínek, 2015).

Emocionální agrese je založena na výbušnosti, proto využití výhružek a trestu je bezvýznamné. Mnozí doporučují vybití si energie na neživém předmětu. Jednotlivce, kteří chtějí svoje emoce udržet na uzdě, mají ve zvyku navštěvovat nějaké bojové sporty, díky kterým mohou svoje emoce vypustit z těla ven. Jedním z prostředků je boxovací pytel. Jednou z dalších metod vypuštění „páry“ je metoda pevného obětí. *„Tato metoda však má své zákonitosti a rovněž svá úskalí, ve školním prostředí je v podstatě nepoužitelná“* (Martínek 2015, s. 98).

Ve školství pro zvládání agresivního chování žáků, jsou využívány tresty, které jsou brány více na vědomí od trestající osoby s autoritou. Proto je uděluje rodič nebo učitel. Možnosti trestání žáka je zabudované ve školním řádu školy. V prostředí školy se častěji vyskytuje instrumentální agrese. Zda-li pedagog chce použít formu trestu, musí si uvědomit, který trest bude fungovat. Dle Martínka (2015) existují základní pravidla pro funkčnost:

- Po vykonání agrese je nutný krátký interval k vyřčení trestu. Trestat žáka po několika dnech nemá již význam.
- Správné zvolení intenzity trestu, aby se nestalo, že žák se neponaučí a bude hrubý nadále.

- Potřeba říct při sdělování trestu přesně za co je žák potrestán. Je rozdíl mezi „jsi potrestán, protože zlobíš“ a „jsi potrestán, protože jsi shodil spolužáka na zem“.
- Trest musí mít smysl, aby se žák poučil.
- Nutnost ujasnit, jak dlouho trest bude trvat. Při řízení „dokud se neponaučíš, nesmíš...“ žák ztrácí motivaci a může tento výrok přispět k další agresi.
- Při opakovaném porušování školního řádu je zapotřebí žákovi opakovaně definovat podstatu jeho prohřešku a ohraničeně jej potrestat.
- Při udělování trestu je nutné zachovat klid a přirozenost při ukládání trestu.
- Při neustálém trestání může dojít u žáka k ignoraci, vyhýbání, úniku nebo opětovnému agresivnímu chování. *„Trestající se může stát tzv. sekundárním trestem, tj. stává se trestajícím podnětem, který inspiruje k úniku nebo vyhýbavému chování“* (Martínek 2015, s. 100).

5 Šikana

„Slovo šikana pochází z francouzského slova chicane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na literě předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávající je pro nic za nic čekat atd.“ (Říčan 1995, s. 25).

V současnosti se na šikanu nahlíží z jiného úhlu. Především se vyskytuje v školském prostředí mezi žáky (Říčan, 1995). Výzkumy ukazují, že v České republice je šikanováno okolo 41 % žáků. Spousta ředitelů škol odmítají přiznávat, že šikana se může vyskytovat na jejich škole, proto se i často přehlíží. Myslí si, že jde pouze o škádlení mezi spolužáky (Martínek, 2008).

Je zapotřebí chování žáků sledovat, zdali se jedná nebo nejedná o určitý typ šikany. Dochází k ní na místech, na které většinou nedohlédne školní pedagog. Za taková místa jsou považovány toalety, šatny nebo tmavé koutky. Avšak tato situace se může odehrávat i v samotné třídě o přestávce. Časté je, že na ubližování oběti se podílí jeden až tři žáci (Říčan, 1995).

Jednu z hlavních definic uvádí Kolář (2005, s. 27) ve své publikaci následovně: *„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.“* Další definici zmiňuje Říčan a Janošová (2010, s. 21): *„Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit.“* Mezi agresorem a obětí je asymetrický vztah. Šikana se vyskytuje opakovaně, ale pokud nastane závažná situace, můžeme šikanu považovat jako jednorázovou (Říčan, Janošová, 2010). Dalšími podmínkami, které stanovil Martínek (2008), aby se jednalo o šikanu, jsou takové:

- Vždy agresor musí být silnější než oběť;
- Oběť se musí cítit nepříjemně při útoku.

Jedinci vykonávají šikanu pro své uspokojení. Zaleží na vlastnostech agresora i oběti. Chlapci často tyranizují slabšího spolužáka pro pobavení, zaujetí děvčat, získání respektu a popularity. Agresoři mohou svoji oběť donutit ke kradení, vypracování úkolů za něj, házet na sebe vinu za prohřešky agresora. Většinou přihlížející nepomohou oběti ze strachu, aby je nepotkalo to samé (Říčan, Janošová, 2010).

U šikany je rozlišován pojem teasing, který šikanu připomíná. Jedná se o škádlení, díky kterému se žáci sbližují a navazují kontakty mezi sebou. Příkladem je zalíbenost. Chlapci pokřikují na dívky a provokují je. Může dojít k formálním stížnostem, které nejsou myšleny

vážně. Pravdou bývá, že se holkám líbí pozornost kluků. Avšak při častém opakování se může jednat již o šikanu (Martínek, 2008).

5.1 Typologie agresora a oběti

Základním rozdělením typologie agresora charakterizuje Martínek (2008) následovně:

- Agresor hrubý, fyzický často není intelektuálně vyspělý. Snaží se být nejsilnější ve své skupině a dává to všem najevo. Cítí se uspokojeně při týrání své oběti.
- Agresor jemný, kultivovaný je chytrý. Před učiteli se chová vzorně a bývá zvolený do třídní samosprávy. Šikanu za něj vykonávají ostatní z party. Skoro vždycky se všeho vymluví, že on za nic nemůže.
- Agresor srandista má vše volné. Vyhýbá se překážkám. Ze všeho si dělá srandu a pokud nastane situace, ve které dochází k šikaně, vymluví se panu učiteli, že to byla jenom srandu. Stává se, že jeho spolužáci jeho randu potvrdí, avšak pro oběť byla míněná randu nepříjemná. Často pedagogům uniká, že se jednalo o šikanu.
- Agresor spouštějící ekonomickou šikanu pochází z bohaté rodiny, která mu vždy dopřeje vše nové. Rodiče se zaměřují, aby jejich potomek měl vše, na co si vzpomene, avšak výchova zaostává.

Poslední typ agresora často vytváří vrstvy dětí ve třídě podle majetku. V současné době ve školách majetní žáci opovrhují žáky, kteří mají například starý mobil. Na této podstatě může vzniknout šikana (Martínek, 2008).

Oběti se dají také roztrždit podle typů:

- Oběť na první pohled vysílá signály o její slabosti. Na první pohled je možné vidět, že to nebude silný článek.
- Oběti setrvávající dlouhou dobu ochrannými křídly matek nebo babiček lze poznat podle nesamostatnosti. Potřebují se vším pomoci. Často se stává, že v období adolescence stále matka doprovází své dítě do školy a ze školy.
- Handicapované děti jsou snadným terčem šikany. Základní školy se snaží začlenit takové dítě do zdravé populace. Někdy se ovšem handicapované dítě stane obětí šikany právě z důvodu jejich indispozice.

- Učitelské děti jsou znevýhodněny, zdali rodič učitel učí své dítě. Na dítě je vyžadován větší tlak a jsou kladeny větší nároky (Martínek, 2008).

5.2 Přímá a nepřímá šikana

Z pozice učitele je někdy nesnadné zpozorovat, že někdo z jeho žáků je šikanovaný. Přímou šikanu lze mnohem lépe identifikovat než nepřímou. Ovšem je zapotřebí, aby pedagog si všiml žáků, jelikož jinak je pravděpodobné, že by přehlédl i přímé znaky.

Za přímou šikanu lze považovat násilí. Říčan a Janošová (2010) vystihují v několika bodech přímou šikanu následovně:

- Působení bolesti – kopání, mlácení, bodání;
- Ponižující tělesná manipulace – nucení svléknout se, vypít něco hnusného;
- Poškozování a brání osobních věcí – brání svačiny, lámání pravítek;
- Slovní napadení – nadávky, posmívání, urážení;
- Zotročování – donucení oběti ke krádeži, k pomalování zdi;

Přímá šikana se často kombinuje a prolíná s šikanou nepřímou. Nepřímá šikana je častější u dívek. Příkladem je situace, kdy skupina dívek ve třídě vyloučí ze své party spolužačku. Vyřazená žačka je ignorována, nikdo s ní nemluví a ostatní ji pomlouvají. Pro znovu získání přízně se žákyně snaží splnit vše na co její bývalá parta jen pomyslí. Může se z ní stát lajdák, krást a svádět vinu sama na sebe za ostatní. Stává se, že tato situace více postihne jedince než přímá šikana (Říčan, 1995).

5.3 Prevence šikany

Prevenci je podstatné provádět v zařízeních, kde se šikana vyskytovala, ale také i na místech, ve kterých se doposud neobjevila (Říčan, 1995). „*Úspěšnou cestou ke zkrocení rozbujelého násilí může být pouze postupné rozvíjení prevence na co největším počtu škol za aktivní pomoci a podpory ministerstva školství a krajských úřadů*“ (Kolář 2005, s. 197).

Pro prevenci šikany je spousta metod, opatření, zásad a prostředků. Vždy je důležité všechny seznámit s informacemi ohledně šikany. Především s příčinami a s jejími stádii. Potřebnou součástí při seznamování s šikanou jsou tísňová čísla, které patří policii, hasičům a záchranářům. Dalším mnohdy důležitějším číslem je linka důvěry, která se specializuje na pomoc lidem v nouzi. Žáci by měli poznat a pochopit, že se nemusí bát zavolat na tyto zmíněná čísla, avšak nesmí jich zneužívat a volat na ně bezdůvodně (Bendl, 2003).

Prevence šikany lze vyústit do tří základních pilířů a to:

- Primární – ovlivnění šikany před jejím započítím (informace o šikaně, posilování osobnosti);
- Sekundární – popis již existující šikany, její vyřešení a vytvoření opatření, aby k ní již nedošlo;
- Terciální – vytváření speciálních pracovišť pro agresory a oběti atd. (Dařílek, 2013).

5.4 Řešení šikany

Vždy není lehké vyřešit šikanu. Je zapotřebí, aby škola, učitelé, rodiče, ministerstvo školství se snažili co nejvíce vyřešit tuto problematiku. Někdy je překážkou nepřiznání si výskytu šikany. Vedení škol se snaží zamlžit pravdu, co se na jejich školách děje. Stává se, že mají problém s řešením šikany i vyšší orgány (Bendl, 2003).

Nejčastější překážky, které brání k vyřešení šikany líčí Dařílek (2013) následovně:

- Nepřehlednost situace školy – není možné rozlišit kdo sehrává roli agresora a kdo oběti, nejasnost identifikace šikany u menších dětí;
- Ředitelé a vedení školy – odmítání faktu výskytu šikany na škole (ztracení dobré pověsti, menší počet žáků);
- Nedostatečné legislativě kázeňské pravomoci školy – tresty agresorem nejsou respektovány, učitelé si neví rady;
- Učitelé – nechtějí identifikovat šikanu ve své třídě, sami jsou někdy zastánci šikany;
- Žáci – oběti se bojí přiznat šikanu, agresori ji nepotvrdí;
- Rodiče – nepřiznají si, že jejich dítě je agresor, přeloží je mnohdy na jinou školu;
- Vnější vlivy – možnost, že odborní specialisté nemusí šikanu vyřešit;

Začínající učitelé nemají zkušenosti s identifikací šikan a jejím řešením. Je vždy dobré, pokud si ji všimne i učitel s dlouholetou praxí. Avšak pedagog se může s výše zmíněnými překážkami řešení šikany setkat. Zdali se šikana na určité škole vyskytuje, tak celá škola nese za ni zodpovědnost. Závisí jen na vedení školy, jestli ji vyřeší nebo ji bude ignorovat (Dařílek, 2013).

Pokud rodič zjistí, že jejich dítě je šikanováno, měl by se ihned obrátit na školu. Prvním postupem je kontaktování třídního učitele. Jestliže třídní pedagog nezareaguje, rodič je povinen seznámit vedení školy s problematikou. V případě následného neřešení, se rodiče mohou obrátit na Českou školní inspekci, která musí vše prošetřit do 30 dnů. Je dobré, aby nenastaly komplikace, zažádat i písemnou formou a dělat si jejich kopie (Bajerová, 2009).

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Základní informace o výzkumu

Každá základní škola se za celé své působení někdy potýkala s neukázněnými žáky. Záměrem tohoto výzkumu je zjistit situaci výskytu neukázněného chování u žáků, které navštěvují základní školy, tedy žáci, kteří mají 6 až 15 let. Výzkum zkoumá znalosti a zkušenosti žáků na základních školách v rámci neukázněného chování, agrese a šikany. Pro výzkum byly vymezeny předpoklady, které byly potvrzeny nebo vyvráceny s pomocí žáků 1. a 2. stupně základních škol po celé České republice.

6.1 Téma výzkumu

Tématem výzkumu je neukázněné chování na základní škole. Chtěli jsme rozpoznat v jaké četnosti se žáci setkávají s neukázněným chováním, které může propuknout v agresi nebo šikanu. Zajímalo nás, jak se žáci s tímto tématem a pojmy s ním souvisejícím setkávají po teoretické i praktické stránce. Několik otázek v dotazníku je zaměřeno na to, zdali žáci základních škol jsou seznámeni s problematikou násilnosti. Pro prevenci je zapotřebí realizovat přednášky na toto téma.

6.2 Předmět výzkumu

Předmětem tohoto výzkumu je výskyt neukázněného chování, agrese a šikany na vybraných základních školách, kam byl dotazník poslán. Zdali jsou žáci seznámeni s těmito pojmy a setkali se na vlastní kůži s touto problematikou.

6.3 Cíle výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, zda se žáci na základní škole setkávají s neukázněným chováním a šikanou, v jaké četnosti a s jakým nejčastějším projevem neukázněného chování. Dílčím je, zdali žáci vědí rozdíl mezi šikanou a agresivitou. Dalším dílčím cílem je zjistit, zdali jim někdo pomohl, pokud prošli šikanou. Dalším dílčím cílem je zjistit, zdali někteří žáci šikanují ostatní žáky.

6.4 Dílčí otázky výzkumu

1. Vyskytuje se neukázněné chování a šikana na základní škole?
2. Znájí žáci pojem kázeň a šikana?
3. Vědí, jaký rozdíl je mezi šikanou a agresivitou?
4. Kolik procent žáků nedodrжуje kázeň na základní škole?
5. Jaké jsou nejčastější projevy neukázněného chování?
6. Kolik procent žáků je šikanovaných?

7. Kolik procent šikanovaných žáků se někomu svěřilo?
8. Jak se žáci chovali, pokud byli svědky šikany?

6.5 Předpoklady výzkumu

Stanovila jsem si tyto předpoklady:

1. Předpokládáme, že ze 75 % se vyskytuje na základní škole neukázněné chování a šikana.
2. Předpokládáme, že 90 % žáků ví, co znamená pojem kázeň a šikana.
3. Předpokládáme, že 80 % žáků nezná rozdíl mezi agresivitou a šikanou.
4. Předpokládáme, že celkově neukázněných žáků je 75 %.
5. Předpokládáme, že nejčastějším projevem neukázněného chování je vykřikování, běhání po chodbě, opisování v hodině.
6. Předpokládáme, že 40 % žáků je šikanovaných.
7. Předpokládáme, že 50 % šikanovaných žáků se někomu svěřilo.
8. Předpokládáme, že 50 % žáků poskytlo pomoc šikanovaným, pokud byli svědky šikany.

6.6 Výzkumné metody

- Kvantitativní, aplikovaný výzkum;
- Popisný výzkumný problém;
- Dotazníkové šetření;
- Analýza dat.

Dotazník byl anonymní. Žáci nemuseli uvádět svoje pohlaví, věk ani třídu. Dotazník byl složen z 20 otázek, které byly zaměřeny na pojmy související s neukázněným chováním, agresí a šikanou. Otázky byly položeny tak, abychom zjistili, zdali žáci tyto pojmy znají z teoretické části a zdali mají s nimi nějaké praktické zkušenosti. Počet otevřených otázek bylo 7. Polouzavřených otázek bylo celkově 7, kdy ve 3 otázkách žáci směli zvolit 3 odpovědi a ve 4 otázkách jen 1 odpověď. 6 otázek bylo zcela uzavřených. 5 uzavřených otázek ze 6 bylo dichotomického charakteru. U otevřených otázek bylo k dispozici k odpovědi 500 znaků. Uzavřené otázky byly vyhodnoceny a znázorněny v grafu.

6.6.1 Výběr výzkumného vzorku

Vybrána byla základní škola z toho důvodu, že žáci na prvním a druhém stupni procházejí fyzickým a psychickým vývojem své osobnosti. Právě tyto změny mohou vyvolat zvýšení neukázněnosti, agrese a vyvrcholit v šikanu. Hlavní bylo pro tento výzkum zjistit, zda na základních školách se vyskytují neukáznění, šikanovaní žáci. Proto nebylo potřeba znát věk a pohlaví žáků.

- Základní soubor: Žáci základních škol ve věku 7–15 let
- Dílčí soubory:
  - Žáci 1. a 2. stupně
  - Základní školy ČR
- Rozsah vzorku: 100–150 respondentů

6.7 Podmínky výzkumu

Výzkum pro bakalářskou práci byl realizován v různých školách po celé České republice.

Dotazník byl vyhotoven po konzultaci s vedoucí práce. Bylo rozhodnuto, že dotazník bude poslán žákům od 2. do 9. třídy, jelikož v 1. ročníku žáci neumí číst. S ohledem na pandemickou situaci, která nás v tomto roce postihla, byl dotazník vložen do internetového programu. Po vygenerování odkazu byl dotazník odeslán pomocí mailu do různých škol s prosbou o jeho vyplnění. Bylo zmíněno, že se jedná o anonymní dotazník. Sběr odpovědí z dotazníku byl zahájen v únoru 2021.

6.8 Realizace výzkumu

Po zjištění mailových adres škol, byl dotazník rozeslán ředitelům a sekretářům škol s prosbou, zdali by internetový odkaz na dotazník nesdíleli třídním učitelům a následně jejím žákům. Bylo naléháno na zmínění o anonymitě dotazníku, aby žáci neměli důvod ho nevyplnit.

6.9 Plán pro zpracování kvantitativních dat

Díky pandemické situaci a zaneprázdněnosti škol sběr dat trval dva měsíce. Bylo rozesláno 61 mailů s prosbou o vyplnění dotazníku. Některé školy byly ochotnější a na rozeslané mailly odpovídaly o rozšíření dotazníku mezi třídní učitele. Spousta škol dotazník nerozšířila mezi žáky.

Vyplnění dotazníků se zúčastnilo 114 žáků z různých základních škol v České republice. Pro vyhodnocení odpovědí byly využity tabulky, které sloužily pro vytvoření grafů, které zaznamenávaly četnost výskytu neukázněného chování, šikany a zdali žáci jsou obeznámeni s danou problematikou. Výsledky také měly ukázat s jakými typy neukázněností, typy šikany se žáci setkávají a jakou pomoc by vyhledávali.

6.10 Zjištěná data

V první řadě budou rozebrány jednotlivé otázky.

Otázka č. 1: Jaké slovo tě napadne pod pojmem kázeň?

Ze všech odpovědí byly vybrány 3 nejčastější, které žáci na tuto otázku odpověděli.

- 1) Poslušnost
- 2) Správné chování
- 3) Pravidla

Žáci si nejčastěji představili po pojmem kázeň na poslušnost, správné vychování a pravidla. Je znát, že s definicí kázně jsou žáci seznámeni.

Otázka č. 2: Co si představíš pod pojmem neukázněné chování?

Ze všech odpovědí byly vybrány 3 nejčastější, které žáci na tuto otázku odpověděli.

- 1) Špatné chování
- 2) Porušování pravidel
- 3) Zlobení

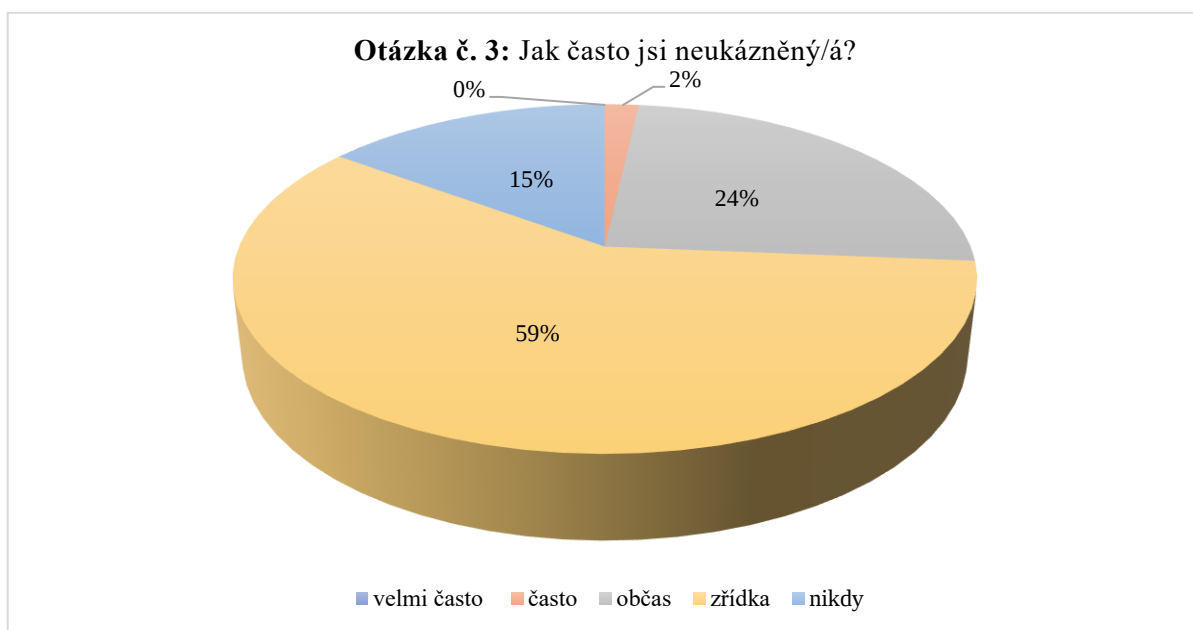
Žáci si nejčastěji představili pod neukázněným chováním špatné chování, porušování pravidel a zlobení. Dále zmiňovali drzost, pomlouvání, neposlušnosti učitele, aj. Bylo pozorovatelné, že žáci si pojem neukázněného chování spojují se školním prostředím.

Otázka č. 3: Jak často jsi neukázněný/á?

- a) Velmi často
- b) Často
- c) Občas
- d) Zřídka
- e) Nikdy

Tato otázka měla zjistit, jak je každý žák samostatně neukázněný.

Graf 1: Jak často jsi neukázněný/á?

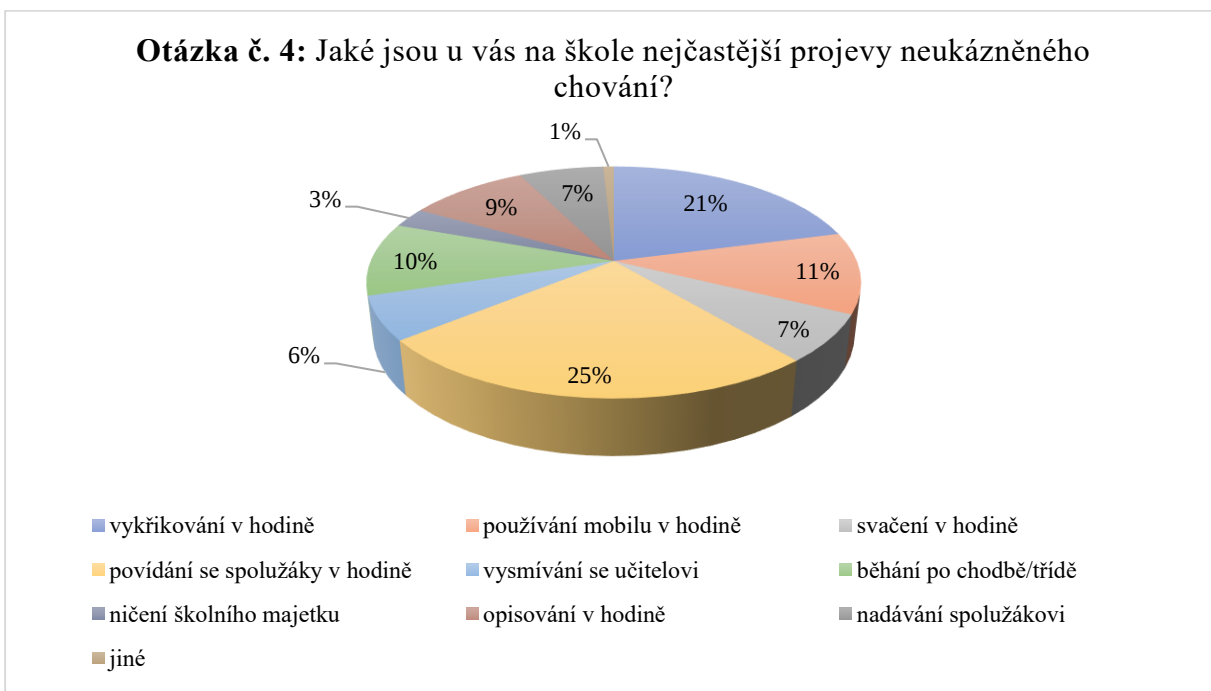
Z grafu vyplývá, že 59 % žáků si myslí o sobě, že jsou zřídka neukáznění. Dalších 24 % žáků jsou občas neukáznění a 2 % žáků si o sobě myslí, že jsou často neukáznění. Žádný žák si o sobě nemyslí, že je velmi často neukázněný.

Otázka č. 4: Jaké jsou u vás na škole nejčastější projevy neukázněného chování?

- a) Vykřikování v hodině
- b) Používání mobilu v hodině
- c) Svačení v hodině
- d) Povídání se spolužáky v hodině
- e) Vysmívání se učitelovi
- f) Běhání po chodbě/třídě
- g) Ničení majetku školy
- h) Opisování v hodině
- i) Nadávání spolužákovi
- j) Jiné

Touto otázkou bylo zjištěno, jaké jsou nejčastější projevy neukázněného chování u žáků na škole.

Graf 2: Jaké jsou u vás na škole nejčastější projevy neukázněného chování?

Z výsledků je zřejmé, že na školách žáků, kteří vyplnili dotazník, nejčastějším projevem neukázněného chování z 25 % je povídání v hodině. Dále žáci se projevují z 21 % vykřikováním v hodině, z 11 % používáním mobilu v hodině, z 10 % běháním po chodbě nebo ve třídě, z 9 % opisováním v hodině. Na stejné procentuální úrovni, což je 7 %, se žáci projevují svačením v hodině a nadáváním spolužákovi. Menšími zástupci projevů neukázněného chování bylo vysmívání se učiteli a to ze 6 %, dále ničení školního majetku ze 3 %. Jen 1 % zvolili žáci jinou variantu projevů neukázněného chování. Příkladem je ponižování, posmívání a šikana spolužáků.

Otázka č. 5: Jak ty sám/a se projevuješ při porušování kázně?

Byly vybrány nejčastější 3 odpovědi, které zaznamenali žáci do dotazníku.

- 1) Žáci si povídají v hodinách
- 2) Žáci se nijak neprojevují
- 3) Žáci opisují v při testech v hodině

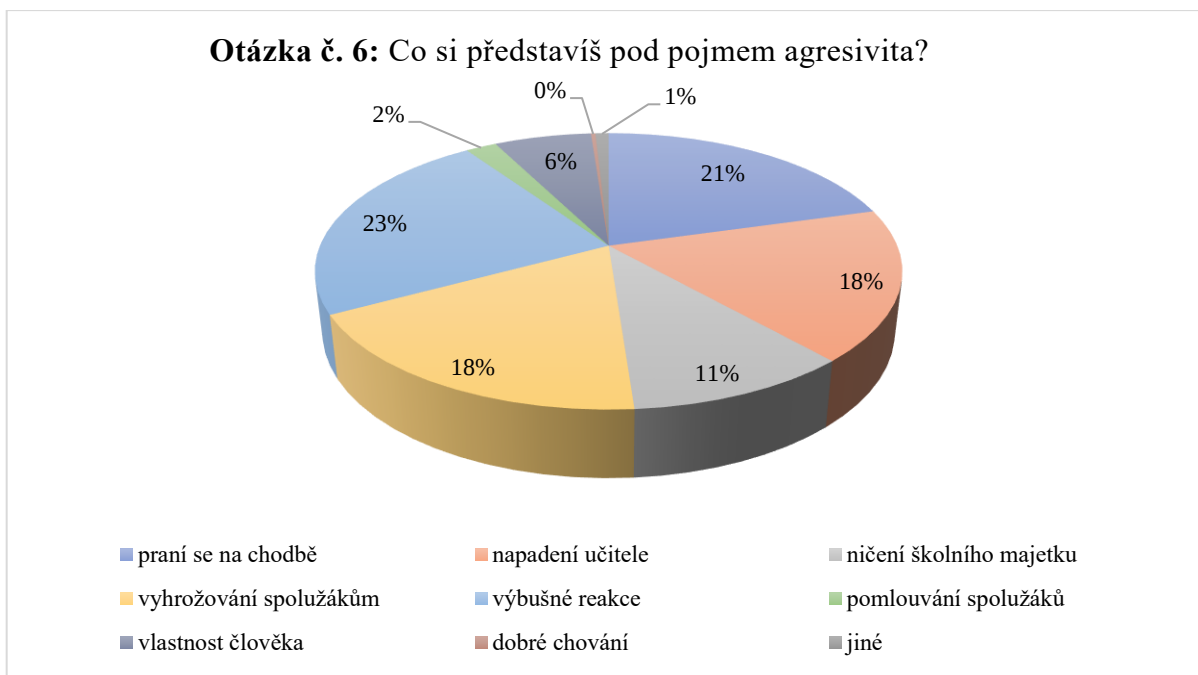
Žáci nejčastěji odpověděli na otázku „jak se sami projevují při porušování kázně“ a to tak, že si nejvíce povídají v hodinách se spolužáky. Spousta z nich odpovědělo, že se nijak neprojevují. Menší počet žáků se přiznalo, že opisují při testech z mobilů nebo od spolužáků v hodině.

Otázka č. 6: Co si představíš pod pojmem agresivita?

- a) Praní se na chodbě
- b) Napadení učitele
- c) Ničení školního majetku
- d) Vyhrožování spolužákům
- e) Výbušné reakce
- f) Pomlouvání spolužáků
- g) Vlastnost člověka
- h) Dobré chování
- i) Jiné

Tato otázka nám ukázala, co si žáci představili pod pojmem agresivita.

Graf 3: Co si představíš pod pojmem agresivita?

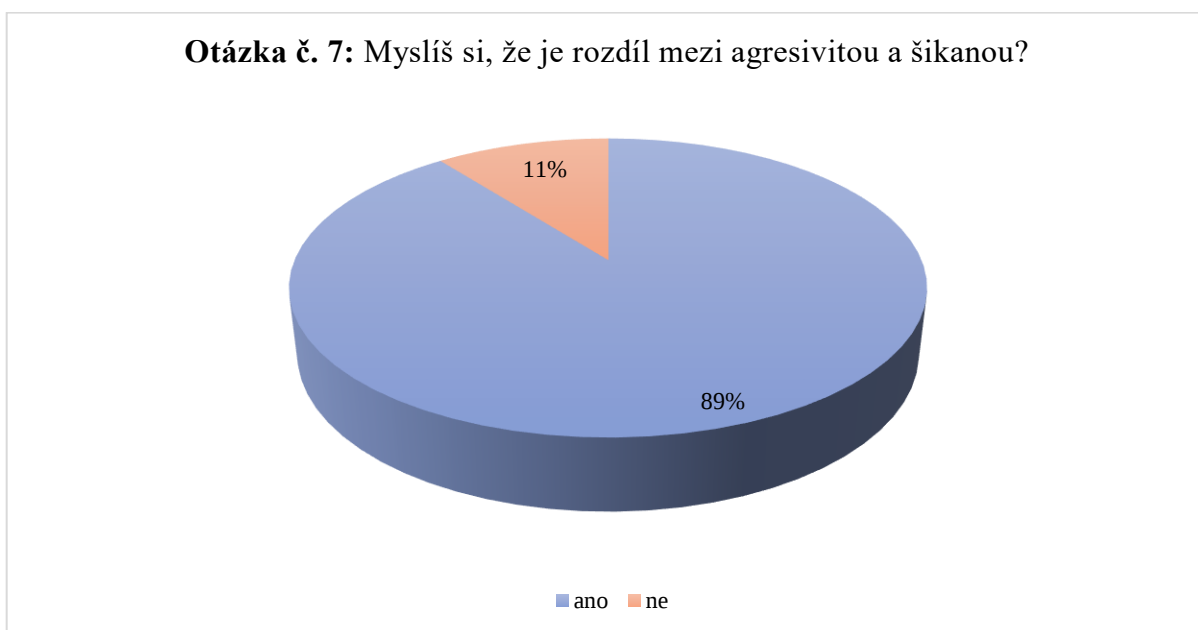
Výzkum ukázal, že 23 % žáků si nejčastěji představí pod pojmem agresivita výbušné reakce, dále 21 % žáků praní se na chodbě. Napadení učitele a vyhrožování spolužákům mělo stejné procentuální zastoupení a to 18 %. 11 % žáků si představuje pod pojmem agresivita vlastnost člověka. 6 % žáků zvolilo vlastnost člověka. 1 % žáků si představilo něco jiného než vypsáné příklady v nabídce. Více si s pojmem agresivita spojují nemít kontrolu nad svým chováním, neschopnost se ovládat a napadání spolužáků. V malém procentuálním zastoupení, co žáci zvolili, bylo pomlouvání spolužáků. Nikdo nezvolil možnost dobré chování.

Otázka č. 7: Myslíš si, že je rozdíl mezi agresivitou a šikanou?

- a) Ano
- b) Ne

Tato otázka ve výzkumu ukázala, zda žáci si myslí, jestli je rozdíl mezi agresivitou a šikanou.

Graf 4: Myslíš si, že je rozdíl mezi agresivitou a šikanou?

Z výzkumu vyplývá, že 89 % žáků si myslí, že je rozdíl mezi agresivitou a šikanou. 11 % si to nemyslí.

Otázka č. 8: Jaký je podle tebe rozdíl mezi agresivitou a šikanou?

Byly vybrány 3 nejčastější odpovědi žáků, které zaznamenali do dotazníku.

- 1) Agresivní člověk nemusí šikanovat
- 2) Agresivní člověk se neovládá, ale člověk šikanuje z vlastní vůle
- 3) Agresivita je vlastnost a šikana je činnost, kterou si člověk vybere

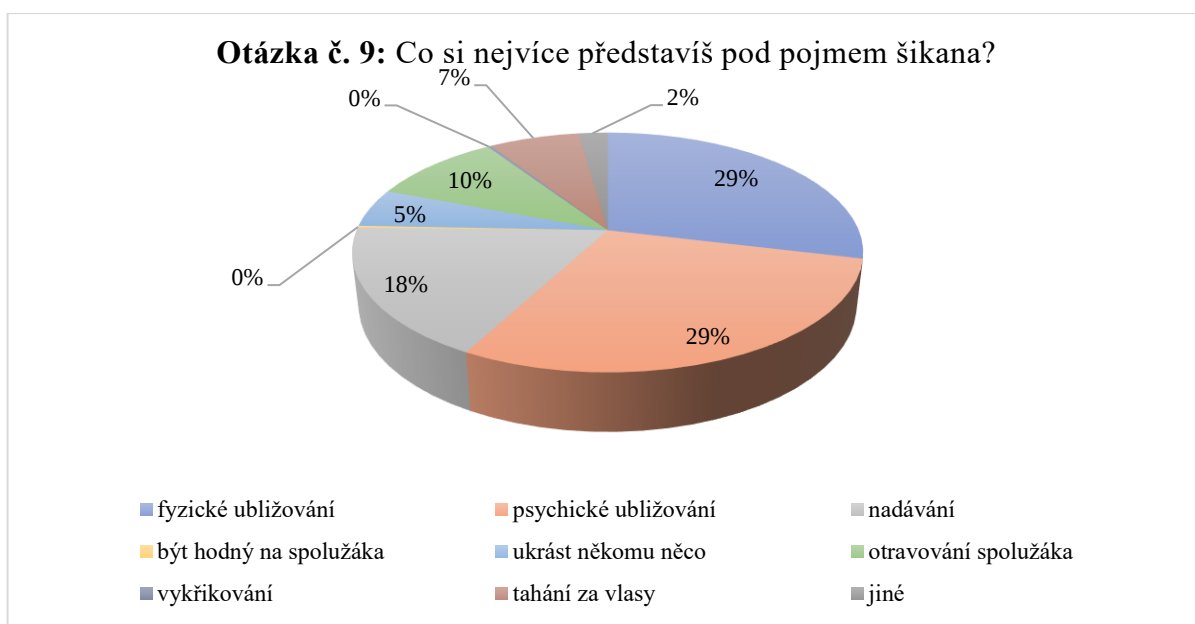
Nejčastěji žáci napsali, že agresivní člověk nemusí vždy šikanovat. Dále dle jejich názoru agresivní člověk se neovládá, ale šikanující člověk šikanuje z vlastní vůle. Poslední odpovědí, která se opakovala žáky byla, že agresivita je vlastnost a šikana je činnost, kterou si člověk vybere.

Otázka č. 9: Co si nejvíce představíš pod pojmem šikana?

- a) Fyzické ubližování
- b) Psychické ubližování
- c) Nadávání
- d) Být hodný na spolužáka
- e) Ukrást někomu něco
- f) Otravování spolužáka
- g) Vykřikování
- h) Tahání za vlasy
- i) Jiné

Výzkumná otázka nás seznámila s představou žáku ohledně šikany.

Graf 5: Co si nejvíce představíš pod pojmem šikana?

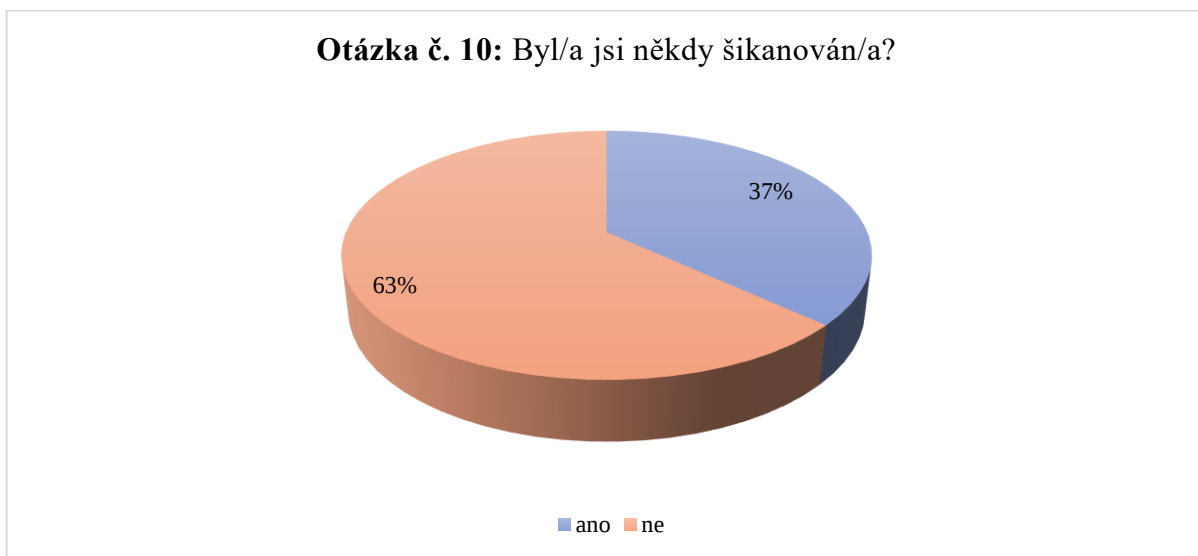
Výzkum ukázal, že žáci si nejvíce pod pojmem šikana představí psychické ubližování. Má zastoupení 29 %. Taktéž 29 % má fyzické ubližování. Dále 18 % žáků zvolilo nadávání, následně 10 % otravování spolužáka a 7 % tahání za vlasy. Malé zastoupení v představivosti žáků mělo vykřikování, otravování spolužáka a ukrást někomu něco. Někteří žáci, přesněji 2 %, vybrali možnost jiné. Žáci napsali, že si představí pod šikanou slovo opakování, tím měli na mysli, že se šikana opakuje v intervalech. Dále žák zmínil, že šikana je vše, co může být nepříjemné atd.

Otázka č. 10: Byl/a jsi někdy šikanován/a?

- a) Ano
- b) Ne

Tato výzkumná otázka nás seznámila, kolik žáků, kteří se zúčastnili výzkumu, bylo šikanováno.

Graf 6: Byl/a jsi někdy šikanován/a?

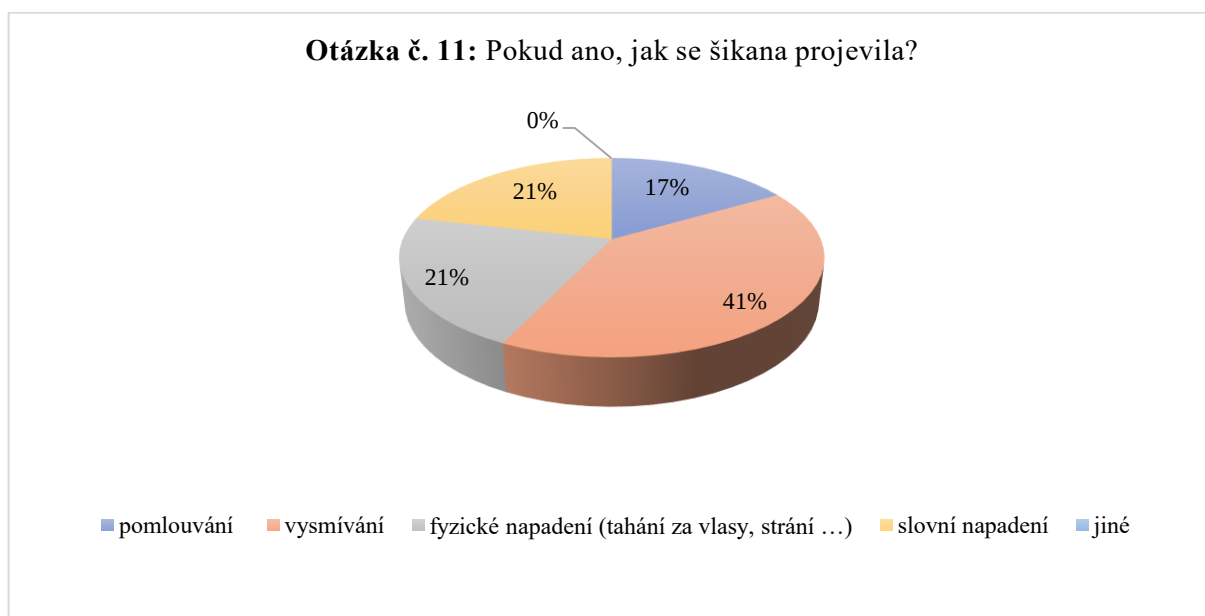
Ukázalo se, že 63 % žáků si nikdy neprošlo šikanou a 37 % šikanu někdy zažilo.

Otázka č. 11: Pokud ano, jak se šikana projevila?

- a) Pomlouvání
- b) Vysmívání
- c) Fyzické napadení (tahání za vlasy, strkání ...)
- d) Slovní napadení
- e) Jiné

Tato otázka nám ukázala, s jakou formou šikany se setkali žáci, kteří byli někdy šikanováni.

Graf 7: Pokud ano, jak se šikana projevila?

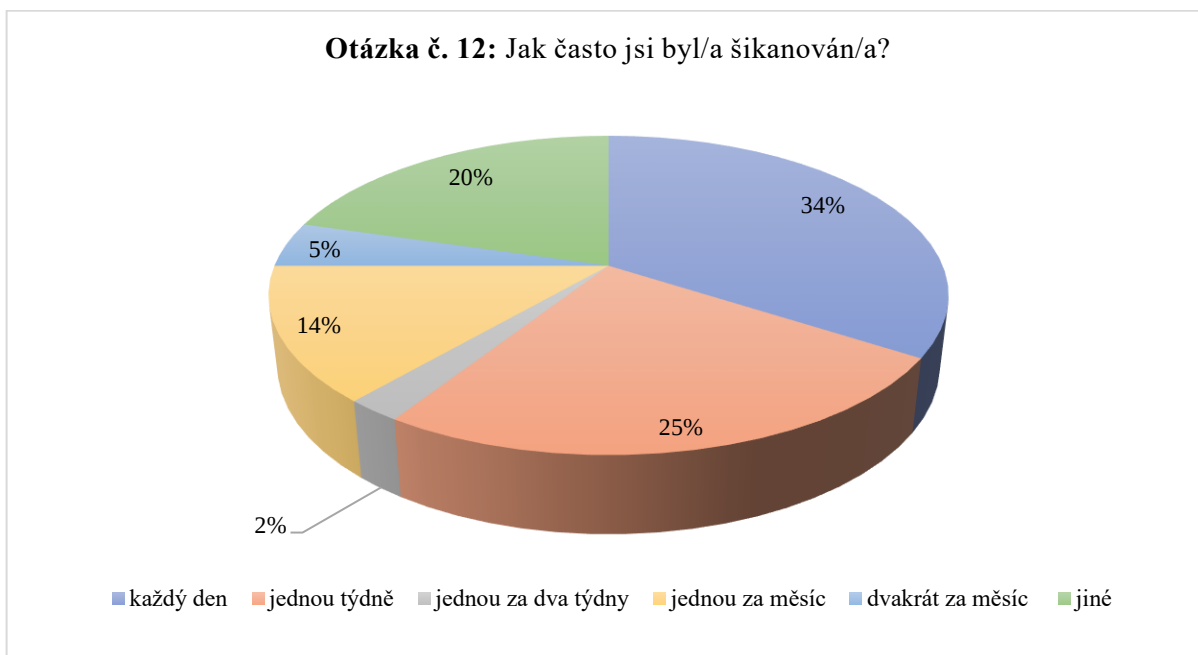
Bylo vyzkoumáno, že u žáků, kteří v minulé otázce zvolili odpověď ano (byli šikanováni), se vyskytovalo při šikaně nejčastěji vysmívání a to z 41 %. Dále stejné procentuální zastoupení mělo fyzické i slovní napadání a to 21 %. Následně 17 % žáků zažilo jako formu šikany pomlouvání.

Otázka č. 12: Jak jsi byl/a často šikanován/a?

- a) Každý den
- b) Jednou týdně
- c) Jednou za 2 týdny
- d) Jednou za měsíc
- e) Dvakrát za měsíc
- f) Jiné

Otázka nám přiblížila, jak často žáci byli šikanováni. Týkala se žáků, kteří zvolili odpověď v otázce č. 10, že byli někdy šikanováni.

Graf 8: Jak jsi byl/a často šikanován/a?

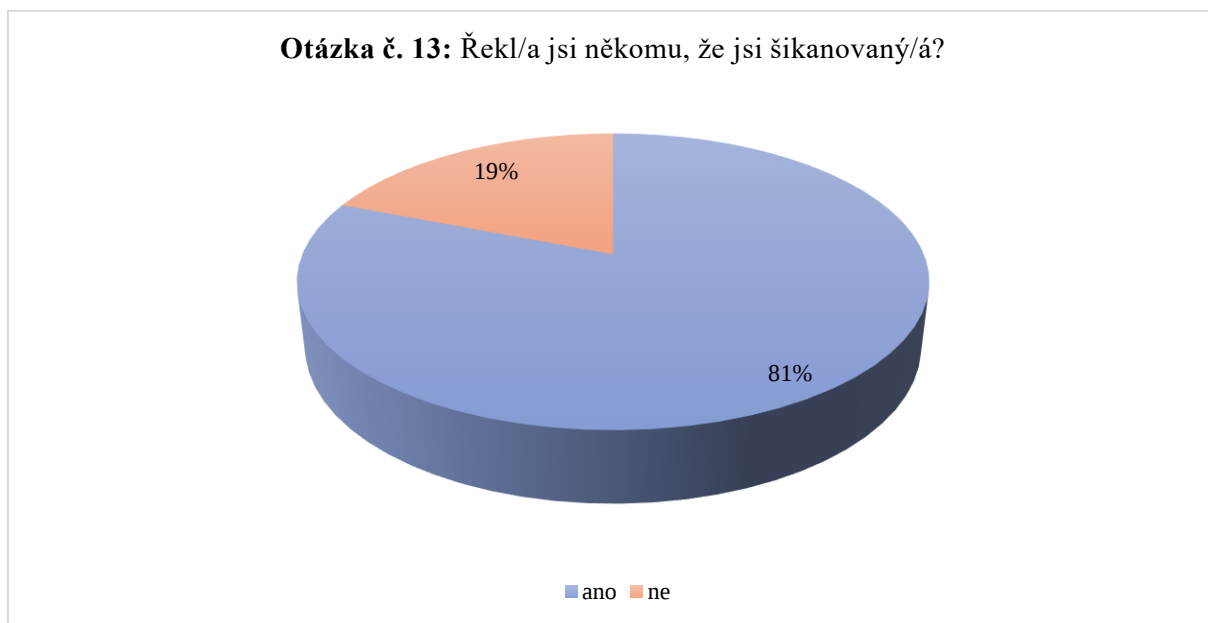
Žáků, kteří byli šikanováni každý den, bylo 34 %. Dále 25 % žáků se potýkalo s šikanou jednou týdně. Následně 20 % žáků s jinými časovými prodlevami nebo jen párkrát během studia na základní škole. Zmiňovali údaje jako jedenkrát nebo dvakrát v životě, třikrát za školní rok atd. 14 % žáků se se šikanou potýkalo jednou za měsíc, 5 % dvakrát za měsíc a 2 % jednou za dva týdny.

Otázka č. 13: Řekl/a jsi někomu, že jsi šikanovaný/á?

- a) Ano
- b) Ne

Uvedená otázka objasnila, kolik šikanovaných žáků řeklo někomu, že je šikanovaný.

Graf 9: Řekl/a jsi někomu, že jsi šikanovaný/á?

Z výzkumu vyplynulo, že 81 % žáků se svěřilo někomu, že je šikanován. 19 % žáků neřeklo nikomu, že se stal obětí šikany. Samozřejmě jsou na mysli ti žáci, kteří v otázce č. 10 odpověděli, že byli někdy šikanováni.

Otázka č. 14: Komu a jak ti pomohl?

Vybrali jsme 3 nejčastější odpovědi žáků, kteří byli někdy obětí šikany a svěřili se někomu.

- 1) Rodiče – nahlásili šikanu třídnímu učiteli
- 2) Učitel – nahlášení třídnímu učiteli nebo řešení s aktérem šikany
- 3) Kamarádi – povzbuzení šikanovaného

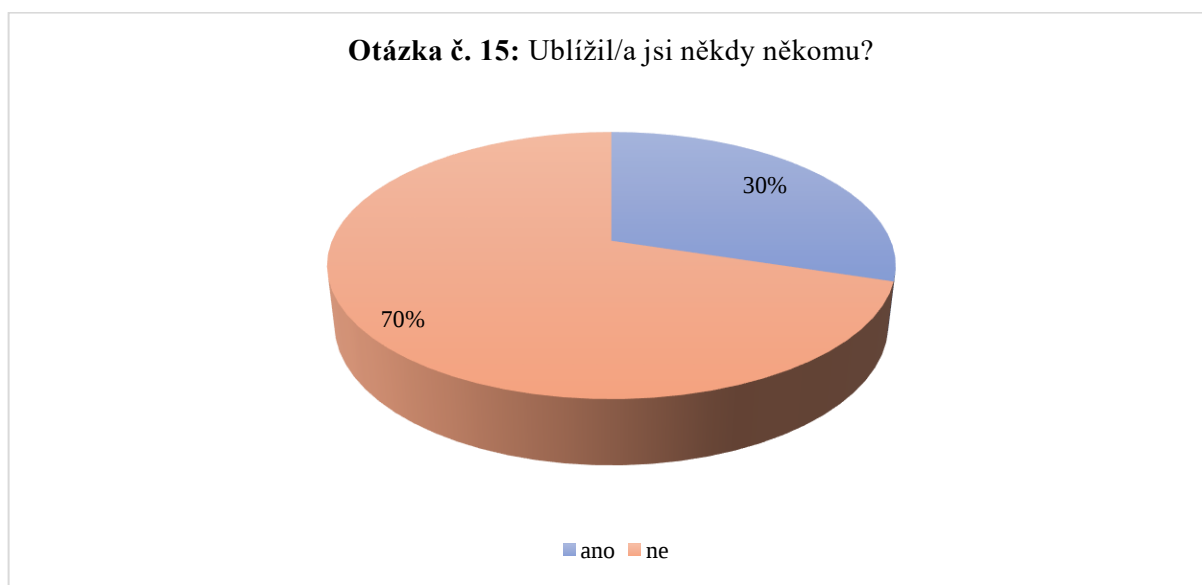
Šikanovaní žáci nejčastěji poprosili o pomoc rodiče, kteří následně šikanu nahlásili třídnímu učiteli. Dále se oběti svěřují svému učiteli, který následně problematiku sdělí třídnímu učiteli a pokud se přímo jedná o třídního učitele, tak řeší problém přímo již s aktérem šikany. také se žáci prosí o pomoc své nejbližší kamarády, kteří je povzbuzují, že vše bude opět v pořádku.

Otázka č. 15: Ublížil/a jsi někdy někomu?

- a) Ano
- b) Ne

Tato výzkumná otázka nám řekla, kolik žáků někdy někomu ublížilo.

Graf 10: Ublížil/a jsi někdy někomu?

Výzkumná otázka nám prozradila, že 30 % žáků, kteří se zúčastnili vyplnění dotazníku, někdy někomu ublížili. Zbytek žáků, což činí 70 %, nikdy nikomu neublížilo.

Otázka č. 16: Pokud jsi někomu ublížil/a, jak a z jakého důvodu?

Byly vybrány 3 nejčastější odpovědi žáků, jak někomu ublížili žáci, kteří odpověděli na předchozí otázkou ano.

- 1) Pomlouvání
- 2) Provokování
- 3) Urážení

Zde jsou vybrány další 3 nejčastější odpovědi, z jakého důvodu žáci ublížili někomu.

- 1) Odplata
- 2) Omyl
- 3) Sebeobrana

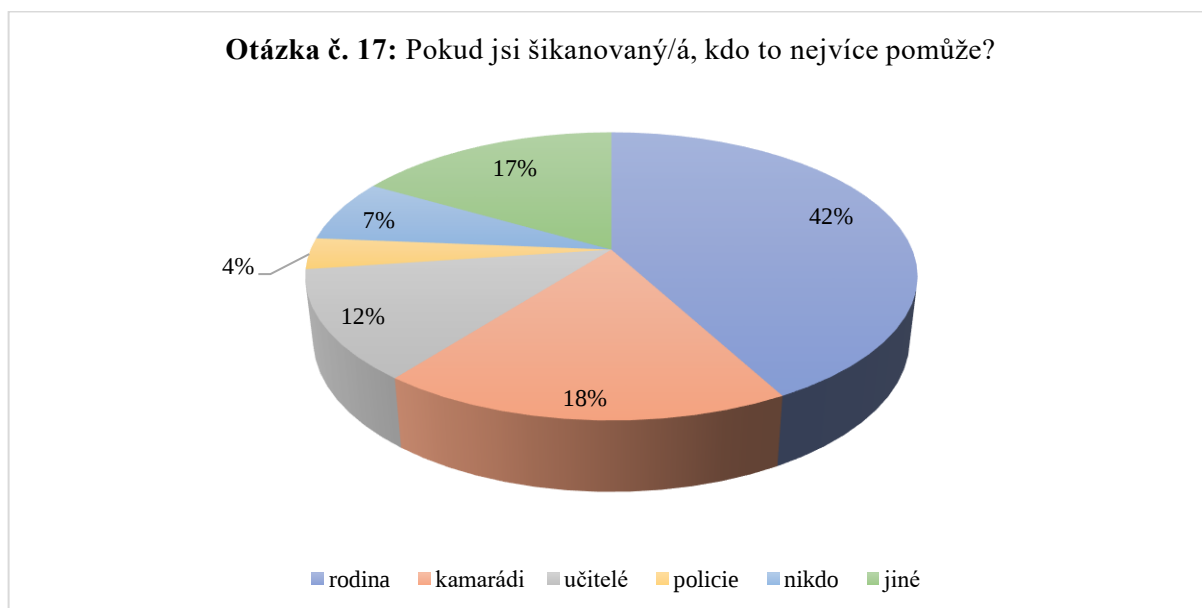
Žáci, kteří někomu ublížili, tak nejčastěji prostřednictvím pomluv, provokace a urážek. Z jakého důvodu většinou nenapsali, avšak někteří zmínili, že to bylo v rámci odplaty, sebeobrany nebo nechtěně, omylem někomu ublížili a posléze se omluvili.

Otázka č. 17: Pokud jsi šikanovaný/á, kdo ti nejvíce pomůže?

- a) rodina
- b) kamarádi
- c) učitelé
- d) policie
- e) nikdo
- f) jiné

Tato výzkumná otázka zjistila, na koho se žáci můžou obrátit, zdali by byli šikanováni.

Graf 11: Pokud jsi šikanovaný/á, kdo ti nejvíce pomůže?

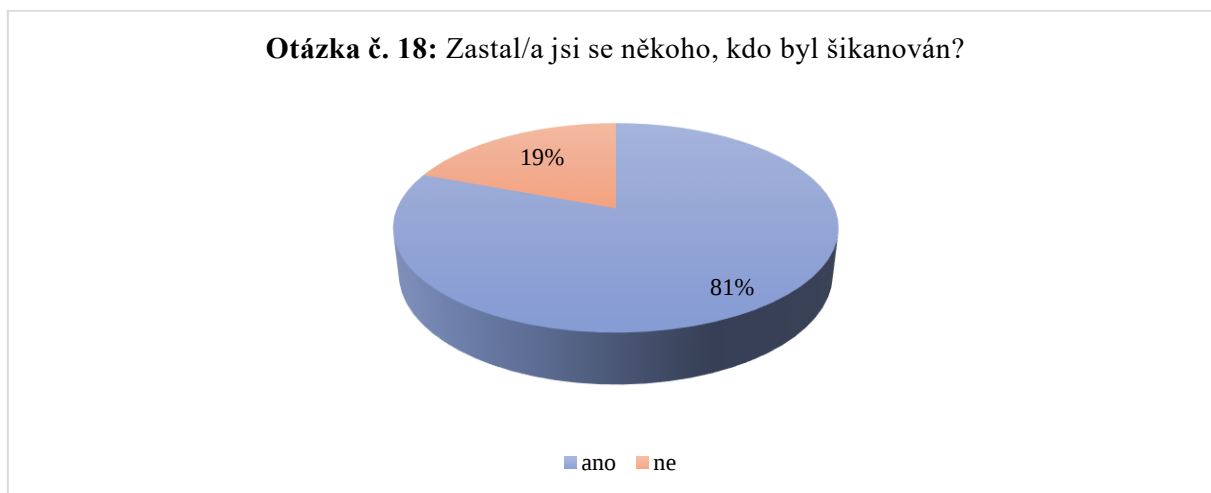
Pokud by si žáci procházeli šikanou, 42 % by se jich obrátilo na rodinu. Dále 18 % žáků by poprosilo o pomoc kamarády, následně 17 % žáků zvolilo možnost jiné. Žáci zmiňovali, že by se obrátili na všechny, kteří byli vypsáni v nabídce. Dále 12 % žáků by žádalo o pomoc své učitele. 7 % žáků by nešlo poprosit nikoho o pomoc, vypořádali by se se svým problémem sami. Posledních 4 % žáků zvolilo policii jako pomoc.

Otázka č. 18: Zastal/a jsi se někoho, kdo byl šikanován?

- a) Ano
- b) Ne

Tato výzkumná otázka nám ukázalo, kolik žáků se zastalo někdy někoho, kdo byl šikanován.

Graf 12: Zastal/a jsi se někoho, kdo byl šikanován?

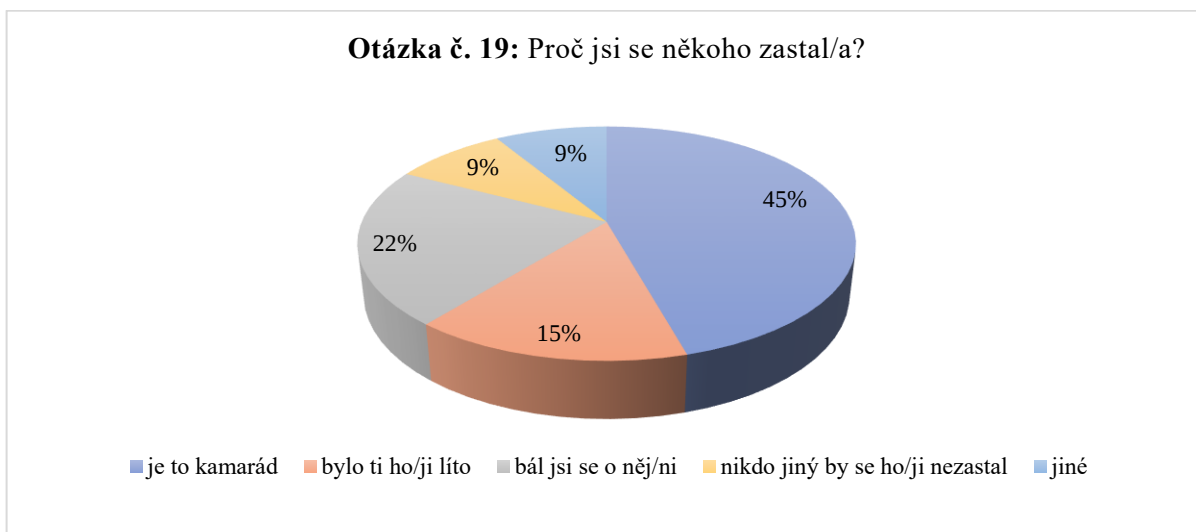
81 % žáků odpovědělo, že se někdy šikanovaného zastali. Dále 19 % žáků se nikdy nezastali šikanovaného.

Otázka č. 19: Proč jsi se někoho zastal/a?

- a) je to kamarád
- b) bylo ti ho/ji líto
- c) bál jsi se o něho/ni
- d) nikdo jiný by se ho/ji nezastal
- e) jiné

Výše uvedená otázka nám objasnila, z jakého důvodu žáci se zastali šikanovaného. Tato otázka se týkala pouze těch, kteří na předešlou odpověděli ano.

Graf 13: Proč jsi se někoho zastal/a?

Výzkumná otázka ukázala, že 45 % žáků se zastalo šikanovaného, protože se jednalo o kamaráda. Dále 22 % žáků bránilo spolužáka, jelikož se o něj báli a 15 % studentů se zastalo šikanovaného, protože jim ho bylo líto. Na stejné procentuální úrovni, což činilo 9 %, byla zastoupena odpověď, kterou volili žáci, nikdo jiný by se ho nezastal a jiné. Mezi jiné odpovědi nejčastěji žáci psali, že by se spolužáka zastali v rámci kombinaci všech nabízených odpovědí a že je to správná věc.

Otázka č. 20: Pokud jsi se někoho zastal/a, jakým způsobem?

Pro výzkum byly zvoleny 3 nejčastější odpovědi, kterou žáci zaznamenali do dotazníku.

- 1) Ať toho nechají
- 2) Slovně se šikanovaného zastali
- 3) Oznámení šikany učiteli

Žáci, kteří se zastali šikanovaného, řekli aktérovi šikany, ať toho nechá. Sousta žáků v dotazníku zmínilo, že se spolužáka zastávají slovně, ne fyzicky. Ostatní šikanu šli oznámit třídnímu učiteli.

6.11 Závěry

Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, v jaké četnosti se vyskytuje neukázněné chování a šikana na základních školách v České republice. Také zdali jsou žáci blíže seznámeni s pojmy týkající se kázně, agresivity a šikany. Zajímalo nás, zdali se šikanovaní žáci nebojí poprosit o pomoc a zdali spolužáci šikanovanému byli ochotni poskytnout pomoc.

Bylo nelehké sesbírat dostatek odpovědí. V současné pandemické situaci školy nejsou tolik ochotny spolupracovat. Též bylo nejisté, zdali se žáci svěří. Je jasné, že toto téma není příjemné pro žáky, kteří se stali obětí šikany. Není lehké pro šikanovaného znovu otevřít toto těžké téma. Velikou obavou bylo, zda žáci budou odpovídat srozumitelně a přímo k otázce. Avšak bylo znát, že se žáci snažili odpovídat co nejsrozumitelněji až na nějaké jedince.

Při zpracovávání otázek byly nejtěžší ty otevřené. Bylo zapotřebí všechny odpovědi detailně prostudovat a posléze vyvodit odpovědi, které se doopravdy nejčastěji opakovaly. Bylo znát, které odpovědi psal žák nižšího stupně a vyššího stupně. Pravdou je, že mladší žáci se dostatečně neuměli vyjádřit tak, aby odpověď korespondovala s položenou otázkou. U žáků vyššího věku bylo znát díky jejím odpovědím, že s danou problematikou jsou více seznámeni. Je zřejmé, že školy toto téma neberou na lehkou váhu a snaží se pro žáky realizovat přednášky. Otázky, které se dobře vyhodnocovaly, byly dichotomického typu.

První předpoklad se ve výzkumu nepotvrdil. Předpokladem bylo, že neukázněné chování a šikana se na základních školách vyskytuje ze 75 %. Výzkum nám ukázal, že je 90 % žáků, kteří jsou neukáznění nebo byli někdy šikanováni.

Druhý předpoklad se též nepotvrdil. Po prostudování jednotlivých odpovědí žáků v dotazníku bylo zjištěno, že všichni žáci jsou seznámeni s pojmy související s kázní a s šikanou. Tedy lze uvést, že 100 % žáků ví, co znamenají tyto uvedené pojmy. Předpokládali jsme, že pouze 90 % bude mít mínění o těchto pojmech.

Dotazník nám ukázal, že děti jsou více seznámeni s rozdíly mezi agresivitou a šikanou, než jsme předpokládali. Očekávalo se, že 80 % žáků nebude znát rozdíl. Po vyhodnocení dotazníku bylo zjištěno, že 89 % žáků má pojetí o rozdílech. Pouze 11 % žáků neví, jaké rozdíly existují mezi agresivitou a šikanou. Je možné, že těch 11 % žáků bylo z prvního stupně základní školy.

Při vyhodnocování bylo zjištěno, že 75 % žáků na našich základních školách v České republice je neukázněných. Toto procento jsme i předpokládali. Tedy se nám čtvrtý předpoklad potvrdil.

U pátého předpokladu jsme si mysleli, že nejčastějším projevem neukázněného chování je vykřikování, běhání po chodbě a opisování v hodině. Avšak se nám potvrdil jen jeden projev. Bylo to vykřikování v hodině. Dalšími nejčastějšími projevy bylo povídání v hodině a používání mobilu v hodině.

Bohužel šestý předpoklad se skoro potvrdil. Bylo zjištěno, že 37 % žáků bylo někdy někým šikanováno. Předpokládali jsme 40 %. Takové procento se objevuje i ve výzkumech na vyšší úrovni. Bylo by dobré, kdyby školní inspekce a samotné školy dokázaly toto vysoké procento snížit.

Hezké zjištění bylo, že žáci, kteří se stali obětí šikany, se nebojí poprosit o pomoc. Z šikanovaných požádalo o podporu 81 %. Tento předpoklad se tedy nepotvrdil, jelikož jsme předpokládali 50 %. Zjištěná procenta byla velice pozitivní.

Osmý předpoklad nebyl potvrzen. Bylo vyzkoumáno, že 81 % žáků pomohlo šikanovanému, když se stali svědky šikany. Předpokládali jsme, že by pomohlo pouze 50 %. Spousta žáků se postavilo za oběť a zastali se ji. Nejčastější způsobem pomoci, byla věta, ať toho aktér nechá. Nadále zůstává otázkou, zda se aktér poučil a přestal šikanovat nebo naopak ještě více lidem následně ublížil.

7 Závěr

Závěrem výzkumu této bakalářské práce je takový, že se potvrdil výskyt neukázněného chování a šikany v naší republice. Je pravdou, že neukázněné chování a šikanu není možno na dobro odstranit. Vždy bude existovat jedinec nebo skupinka, která bude porušovat kázeň různými způsoby. Je podstatné, že většina žáků se poučí ze svých chyb a uznají, že nevhodné chování a ubližování druhým není správným krokem k získání pozornosti nebo pro dosažení chtěného cíle.

Dle výsledků výzkumu bylo znát, že žáci dobře znají problematiku, která se týká neukázněnosti, agresivity a šikany. Dokonce bylo i překvapující, kolik žáků ví o rozdílech mezi agresivitou a šikanou. Bohužel bylo zjištěno, že se s šikanou na základních školách setkává stále dost studentů. Avšak důležitým výsledkem ve výzkumu bylo, že oběti se nebojí požádat o pomoc. Mnoho žáků se také svěřílo, že svým šikanovaným kamarádům pomáhají a podporují je. Z tohoto faktu lze znát, že školy pro žáky zajišťují různé akce, které je seznamují s problémy šikany a jak ji čelit.

Časté diskuse na téma agresivita a šikana může pomoci k jejímu předcházení. Někdy samotní žáci, kteří se shledali se spolužákem, jenž se k nim nechoval hezky, nemuseli jeho chování považovat za šikanu. Proto realizované besedy mohou tyto žáky utvrdit, že se doopravdy nejedná o normální jev a je zapotřebí takové situace řešit. Někdy sám učitel si nevšimne, že se v jeho nebo jiné třídě vyskytuje šikana. Tudiž je zapotřebí důvěry žáků ve svého pedagoga. Díky sdílení problémů, které žáci mají, je učitelé a škola mohou řešit. Povědomí o závažné neukázněnosti a šikaně je podstatou pro šetření. Důležitou součástí vyšetřování je vyslechnutí všech svědků a obětí, aby vyřešení šikany bylo objektivní. Agresor ve většině situacích zapírá a nepřiznává, že se někdy šikany dopustil. Je nutné, aby pedagogové takové vážné situace uměli vyřešit. Často proto bývají realizovány semináře, které se právě zabývají neukázněnými dětmi a také, jak s nimi naložit. Nezkušený a neseznámený učitel s informacemi o šetření šikany, může svým postupem řešení mnohdy vše zhoršit. Proto je i pro vystudovaného pedagoga potřebné se nadále vzdělávat v co nejvíce oblastech, které se týkají mladých dětí, které navštěvují základní školy.

I když výzkum bakalářské práce ukázal, že procento šikanovaných se téměř shoduje s daty odborného šetření, nadále se Ministerstvo školství a Školní inspekce snaží bojovat proti šikaně. Taktéž dle výzkumu Školní inspekce ČR se žáci nejvíce potýkají se slovní šikanou, nejvíce s pomluvami a vysmíváním. Tyto výsledky korespondují i s výsledky této bakalářské

práce. Jelikož základní školy se čím dál více potýkají s šikanou, jejím následným řešením a prevencí, je zapotřebí každé nabídnuté pomoci.

Seznam použitých zkratek

Aj. – a jiné

Atd. – a tak dále

CAN – Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

ČR – Česká republika

Tj. – to je

Tzv. – tak zvaně

Seznam použité literatury

- AUGER, Marie-Thérèse a BOUCHARLAT, Christiane, 2005. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. Praha: Portál. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-907-0.
- BAJEROVÁ, Markéta, 2009. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-611-7.
- BENDL, Stanislav, 2004. *Jak předcházet nekázní, aneb, Kázeňské prostředky*. Praha: ISV. Pedagogika. ISBN 80-86642-14-3.
- BENDL, Stanislav, 2011a. *Kázeňské problémy ve škole*. Aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-436-0.
- BENDL, Stanislav, 2003. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV. Pedagogika. ISBN 80-86642-08-9.
- BENDL, Stanislav, 2011b. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-432-2.
- BENDL, Stanislav, 2001. *Školní kázeň: metody a strategie*. Praha: ISV. Pedagogika. ISBN 80-85866-80-3.
- ČAPEK, Robert, 2014. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4639-5.
- ČERMÁK, Ivo, 1999. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta. ISBN 80-902614-1-8.
- DAŘÍLEK, Pavel, 2013. *Agrese a šikana u dětí a možnosti jejich zvládnutí*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Studijní opora. ISBN 978-80-244-3758-3.
- DAVID, Roman, 1999. *Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. ISBN 80-7182-076-8.
- DOLEJŠ, Martin, 2016. *Agresivita u českých adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Monografie. ISBN 978-80-244-5022-3.

- FROMM, Erich, 2007. *Anatomie lidské destruktivity: můžeme ovlivnit její podstatu a následky*. Praha: Aurora. ISBN 978-80-7299-089-4.
- HŘEBÍČKOVÁ, Martina, MACEK, Petr a ČERMÁK, Ivo, 2003. *Agrese, identita, osobnost*. Brno: Psychologický ústav Akademie věd ČR. ISBN 80-86620-06-9.
- HUTYROVÁ, Miluše, RŮŽIČKA, Michal a SPĚVÁČEK, Jan, 2013. *Prevence rizikového a problémového chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3725-5.
- JURÁSKOVÁ, Hana, KAZÍKOVÁ, Jana a DERFLOVÁ, Jana, 2012. Labyrint světa a ráj srdce: J. A. Komenský: "Takový je příští věk, jak jsou vychováváni příští jeho občané." *Moderní vyučování: časopis pro nové programy v českém základním školství*. Praha: Portál, **18**(3), 41. ISSN 1211-6858.
- KALHOUS, Zdeněk a OBST, Otto, 2009. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-571-4.
- KOLÁŘ, Michal, 2005. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7367-014-3.
- KOLÁŘ, Zdeněk a ŠIKULOVÁ, Renata, 2005. *Hodnocení žáků*. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 80-247-0885-X.
- MARTÍNEK, Zdeněk, 2008. *Agrese a agresivita u dětí a mládeže*. Praha: Národní institut pro další vzdělávání. ISBN 978-80-86956-29-9.
- MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5309-6.
- PAVELKOVÁ, Isabella, 2002. *Motivace žáků k učení: perspektivní orientace žáků a časový faktor v žákovské motivaci*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-092-7.
- PODLAHOVÁ, Libuše, 2004. *První kroky učitele*. Vyd.1. Praha: Triton. ISBN 80-7254-474-8.
- PONĚŠICKÝ, Jan, 2005. *Agrese, násilí a psychologie moci*. V Praze: Triton. ISBN 80-7254-593-0.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří, 2009. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška, 2003. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

ROTTEROVÁ, Božena, 1973. *Kázeň a problematika jejího vytváření*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN (Brož.).

ŘÍČAN, Pavel a JANOŠOVÁ, Pavlína, 2010. *Jak na šikanu*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŘÍČAN, Pavel, 1995. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

STŘELEČ, Stanislav, 1998. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy <<I=01>>*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-61-3.

STŘELEČ, Stanislav, 2005. *Studie z teorie a metodiky výchovy II*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3687-7.

VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana a BUREŠ, Miroslav, 2011. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3357-9.

Seznam příloh

Příloha číslo 1: Vložená příloha – disk CD ROM obsahující bakalářskou práci

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Martina Králová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Tereza Buchtová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Porušování kázně na základní škole
Název v angličtině:	The violation of a discipline at elementary school
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce je porušování kázně na základní škole. Práce je zaměřena na výskyt neukázněného chování, agresivity a šikany na základních školách. Práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část se zabývá pojmy související s neukázněným chováním, agresivitou, agresí a šikanou. Praktická část se zaměřuje na výskyt neukázněného chování, agresivity a šikany na základních školách. V závěru práce jsou shrnuty výsledky výzkumu.
Klíčová slova:	Kázeň, neukázněné chování, agresivita, autorita učitele, žák, škola, šikana, agresor, oběť šikany
Anotace v angličtině:	The topic of the bachelor's thesis is the violation of discipline at elementary school. The work is focused on the occurrence of unruly behavior, aggression and bullying in primary school. The work consists of theoretical and practical part. The theoretical part deals with concepts related to unruly behavior, aggression, aggression and bullying. The practical part focuses on the occurrence of unruly behavior, aggression and bullying in primary school. At the end of the work are summarized the results of the research.
Klíčová slova anotace:	Discipline, undisciplined behavior, aggression, authority of the teacher, disciple, school, bullying, agressor, victim of bullying
Přílohy vázané k práci:	Příloha číslo 1: Vložená příloha – disk CD ROM obsahující bakalářskou práci
Rozsah práce:	57 stran
Jazyk práce:	Český jazyk